

ÖMER SEYFETTİN

Bütün

2

Hikayeleri

Falaka

Kızılma Neresi?

Büyücü

Piç

Bir Temiz Havlu Uğruna

Terraki

Ruzname (Günlük)

Elma

Kurbağa Duası

ÜÇ HARF

YAYINLARI

ÖMER SEYFETTİN BÜTÜN ESERLERİ

-2-

ÖMER SEYFETTİN

**Üç harf yayıncılık / 6
ömer seyfettin dizisi / 2
Üçüncü basım / İstanbul, aralık 2009**

yayına hazırlayan: neslihan kılıç

**kapak: mehmet karaca
ofset hazırlık: repar
baskı ve cilt: bayrak matbaası
mb iş merkezi davutpaşa caddesi
no: 14 / 2 topkapı / İstanbul**

isbn: 975-8841-06-8

**Bandrol Yönetmeliğın 5. maddesinin
2. fıkrası gereğince bandrol
taşıması zorunlu değildir.**

**Üç harf yayıncılık, repar tanıtım, iletişim ve
matbaacılık ltd. şti. kuruluşudur.**

**alemdar mh. güzel sanatlar sk. 9/a
34110 cağaloğlu-İstanbul**

**tel: 0212 514 05 71pbx
faks: 0212 519 15 84
e-posta: repar@repar.com**

İnternette satış: www.kitapyurdu.com

YAYINEVİNİN NOTU

Ömer Seyfettin Türk Hikayeciliği'nin ilk ve aşılammamış en büyük simasıdır.

Şâiranelikten, süsten ve soyut tasvirlerden uzak, olaya, kurguya ve düşünce tutarlılığına önem veren edebî tavrı ve yalın anlatımıyla Ömer Seyfettin o kadar beğenilmiş ve tutulmuştur ki, birkaç hikayesini okumayana rastlamak mümkün değil gibidir.

Ömer Seyfettin ülküleri erekleri olan idealist bir yazardır ve hep toplumu yönlendirmek için yazmıştır. Dolayısıyla da konularını yaşadığı dönemin toplumsal ve siyasal olaylarından seçmiştir.

Yetişme çağındaki kuşakların Ömer Seyfettin okumaları, onlara tarih perspektifi olan bir ulusal bilinç ve belki daha önemli olmak üzere, bir dil zevki ve anlatım yeteneği kazandırmaktadır.

Sevindiricidir ki, Ömer Seyfettin'in hikayelerinin değişik yayınevlerince basılmış birkaç versiyonu her zaman varolagelmiştir. Ancak bunların bir kısmı dikkatli editörlük emeği taşıyor olmalarına rağmen yirmi-otuz yıl kadar önce -kısmen sadeleştirilerek- hazırlanmış oldukları için, bugün ilk

öğretim düzeyindeki çocuklara dil bakımından ağır gelmektedir. Çünkü Ömer Seyfettin'in özellikle 1913'ten önce kaleme almış olduğu hikayeleri Osmanlıca terkipler (tamlamalar) ve Arapça, Farsça sözcükler bakımından hayli zengindir.

Son dönemlerde sadeleştirilerek yayınlananlarsa yazarın özgün dil ve üslubundan o kadar uzaklaştırılmıştır ki, adeta tahrif edilmiştir denebilir.

Bu itibarla yayınevimiz, Ömer Seyfettin'in bütün hikayelerini ve *Efruz Bey* adlı fantezi romanını yazarın diline ve üslubuna dokunmadan, sadece Osmanlıca terkiplerini açarak ve Arapça, Farsça sözcüklerin - artık kullanılmayanlarının - yerlerine Öztürkçelerini koyarak yeni bir yayını gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Takdirinize sunuyoruz.

İÇİNDEKİLER

Falaka	9
Kızılalma Neresi?	19
Büyücü	30
Piç	41
Bir Temiz Havlu Uğruna	56
Terakki	63
Ruzname (Günlük)	69
Elma	125
Kurbağa Duası	129

FALAKA

-Çocukluk hatıralarından-

Her sabah Çarşı Camiinin arkasındaki harap zaptiye ahırlarının önünden, bir serçe sürüsü gibi cıvıldaarak geçerdik. Mektep biraz daha ileride, alçak duvarlı, oldukça geniş bir avlunun ortasında idi. Tek kattı, etrafında yükselen büyük kestane ağaçlarının birbirine karışmış koyu gölgeleri, bütün çatısını kaplardı. Biz daha avlunun kapısından girmeden Hoca Efendi'nin bulunup bulunmadığını, şöyle bir bakar, anlardık:

“Abdurrahman-çelebi gelmiş mi be?”

“Gelmiş, gelmiş...”

Abdurrahman-çelebi, Hoca Efendi'nin ihtiyar eşeği idi. Siyah, huysuz, inatçı bir hayvan... Her sabah bizim gibi erkenden mektebe gelir, akşama kadar kalır; evlerimizden nöbetle getirdiğimiz kucak kucak otları, yazsa ağaçların, kışsa sol taraftaki apteslik sundurmasının altında yavaş yavaş yerdı. Ona su vermek, onu tımar etmek mektepte bir imtiyazdı. Hoca Efendi'ye kim yaranırsa bu mükâfatı kazanırdı. Mektebin kapısına

dar, taş bir merdivenle çıkılırdı. İçeri girilince ta karşıya Hoca Efendi'nin rahlesi gelirdi. Rahlenin önünde top yavrusu müthiş, tuhaf bir tüfek gibi, siyah kayışlı, ağır falaka asılı dururdu. Hepimiz kırk çocuktuk. Kızları birkaç ay evvel bizden ayırarak başka yere kaldırmışlardı. Sınıf taksimi filan yoktu. Elifbe'yi, Amme'yi her şeyi bir ağızdan okuyor, rakamları bir ağızdan sayıyor, bir ağızdan ilahî söylüyorduk. Bütün derslerimiz yeknesak, umumi bir bestenin asla manalarını anlamadığımız güfteleri idi. Hoca Efendi, ak sakallı, uzun boylu, bağırğan bir ihtiyardı. Yaz kış, daima cübbesiz, aptes almaya hazırlanmış gibi kolları paçaları çıplak, sıvalı, yerinde otururdu. Öğleden sonra Çarşı Camiini süpürmeye gidip hiç gelmeyen kalfa daha gençti. Müezzinlik de yapıyordu. Bize şeker, leblebi, keçiboynuzu, hünnap, iğde vesaire satardı.

Gönen'den geldiğimiz günden beri bu mektebe devam ediyordum. Ama dersten mersten hiç haberim yoktu. Bir ağızdan okumaya başladık mı, ne olursa olsun, ben karışır, bağırmaya başlardım. En birinci zevkim falaka tutmak!... Fakat bir gün Hâkim Efendi ile setre pantolonlu, gülmez suratlı biri geldi.

“Kaymakam Bey! Kaymakam Bey!” dediler.

Sakalsız, esmer, uzun boylu, aksi bir adam. Kapıdan girer girmez Hoca Efendinin işareti üzerine hepimiz ayağa kalktık. Birisini çağırıyormuş gibi elini, başını sallayarak bizi oturttu. Hepimizi ayrı ayrı gözden geçirdi. Birkaçımızı okutmak istedi. Halbuki biz tek

ağızla, ahenksiz okuyamazdık. Yüzünü buruşturdu. Yere bakarak başını salladı. Sonra gözlerini Hoca Efendinin başında asılı duran falakaya dikti. Baktı, baktı. Ömründe ilk defa bir falaka görüyormuş gibi dikkatle baktı. Döndü, selam vermeden çıkarken,

“Biraz dışarı gelir misiniz, Hoca Efendi?..”

Hoca Efendi titreyerek divan duruyor gibi kollarını önüne kavuşturarak yürüdü. Hâkim Efendi ile kaymakamın arkasından bahçeye çıktı. Dışarda ne konuştuklarını bilmiyorduk. Lakin falaka ertesi gün yerinde yoktu.

“Falaka yasak olmuş...” diyorlardı. Sözde kaymakam bey yasak etmiş!

Dayak korkusu kalkınca, biz kırk çocuk, öyle azdık, öyle kudurduk ki... Ne yaptığımızı bilmiyor, artık hiç hocayı dinlemiyor, yüzüne leblebi atıyor, minderine iğne koyuyor, pabuçlarını saklayıp onu saatlerce arattırıyor, yalvartıyorduk. Dayaksız bizi okutamayacağını anlayan Hoca Efendi, nihayet yine bir gün falakayı çıkardı. Ama başucuna asmadı, oturduğu minderin arkasına sakladı. Fakat şimdi kim kabahat işlerse eskisinden fena dövüyordu.

İyice hatırlıyorum; kırk çocuk, hepimiz müttefik. Aramızdan müzevir çıkmıyor, Hoca Efendiye karşı tek bir vücut gibi hareket ediyorduk. Bir gün bahçede söz birliği ettik. İçerde hepimiz birden esnemeye başladık. Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyu-yuverdi. O zaman kalktık, rahlenin üzerindeki enfiye

kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün mektebin içinde bir hapşırmadır gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ahenkle.

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz!” dedik.

“Hepinizi falakaya çekeceğim.”

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz!”

“Kimse söylemeyecek mi?”

“Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...”

“Bilmiyor musunuz, pekâlâ! Necip, git camiden kalfayı çağır, çabuk.”

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopayı biri bırakıp biri alıyordu. Nöbetleşe falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayağına çektiler. Bugünden sonra Hoca Efendi esneme ile hapşırma en büyük kabahat sayıyordu. Hele hapşırma... Kazara, kendiliğinden hapşırma, “Benimle eğleniyor musunuz?” diye yere yıkıyor, bayıltıncaya kadar dövüyordu. Aksi gibi, benim hiç durmadan esneyeceğim geliyor, hapşırma istiyordum. Birkaç defa bunun için dayak yedim. Hoca Efendi dayağı bitirince bütün kuvvetiyle rahlesine vuruyor,

“Kim hapşırırsa şart olsun ki, öldürünceye kadar döveceğim!” diye haykırıyordu.

...

“Şart olsun, kim hapşırırsa...”

“Şart olsun!” Bu nasıl yemindi? Evde anneme sordum. Başını salladı. Gözlerini açtı:

“Çok büyük yemin!” dedi.

“Yalan yere bu yemini eden çarpılır mı?”

“Hayır.”

“Ya ne olur?”

“Daha fena.”

“Nasıl?”

“Karısı boş düşer.”

İyice anlamadım. Ama bu yeminin dehşetini mektepte çocuklara etrafıyla söyledim. Artık hep, evli adamlar gibi, yalan-doğru, biz de “Şart olsun!” yemine başladık. “Vallahi billahi!” unutuldu. Hoca Efendi de her sabah rahlesine çökerken hiç unutmuyor,

“Kim hapşırırsa, şart olsun, öldürürüm!” diye tekrarlıyordu.

Bir gün öğle paydosundan sonra içeri girdik. Her vakitki gibi derin bir uğultu... Ben baktım, Hoca Efendi dalmış uyuyor! Hemen ayağa kalktım. Çocuklara şahadetparmağımı dudaklarıma götürerek,

“Susunuz!” işaretini verdim. Ses sada kesildi. Hepsi ne yapacağıma bakıyordu. Gözüme rahlenin üzerinde, kapağı açık duran bir tabaka kadar büyük enfiye kutusu ilişmişti. Yürüdüm, ayaklarımla ucuna basarak yaklaştım, kutuyu aldım. İçindeki enfiyeleri cüzümün arasına boşalttım. Kutuyu yine açık olarak yerine bıraktım. Çocuklar çekmek için etrafıma toplandılar.

“Hayır, biz çekmeyeceğiz” dedim. “Sonra hapşırırız. Uyanır.”

“Ya sen ne yapacaksın?”

“Görürsünüz...”

“Ne yapacaksın, ne yapacaksın?”

“Söylemem diyorum. Çok güleceğiz.”

Öyle bir şeytanlık kurmuştum ki, daha yapmadan gülüyor, katılıyordum. Çocuklar da bana bakarak gülüyorlardı. Gülüşme gürültüsüne Hoca Efendi uyandı. Hemen kutuya baktı. İçinde enfiye yok... Hiddetlendi:

“Kim aldıysa söylesin, şart olsun gebertirim.”

Hep bir aızdan ahenkle,

“Şart olsun, haberimiz yok! dedik.

“Kim aldı. Söyleyiniz.”

“Bilmiyoruz, bilmiyoruz!”

“Pekâlâ, ben size gösteririm. Şimdi hapşırınca alan meydana çıkar. Şart olsun, onu falakaya yıkacağım. Gebertinceye kadar döveceğim.”

Kazara hapşıracağız diye hepimizin ödü kopuyordu.

“Şart olsun... Ah bugün biriniz hapşırırsa... Şart olsun, geberteceğim...”

.....

“Ah şart olsun, biriniz hapşırırsa...”

Hoca Efendi'nin öfkesi bir türlü geçmiyordu. Ben rahlenin altında, cüzümden kopardığım iki yaprağı boru gibi büküyor, enfiyeleri içine dolduruyordum.

Akşam yaklaştı. Hoca Efendi sıvalı kollarını indirdi. Çoraplarını, mestini giydi. Cübbesini omzuna aldı. Hep bir ağızdan, kerrat cetvelinin tagannisinden

sonra ilahiye başladık. Ben nihayete doğru yanımdaki çocuğu dürterek kalktım. O da kalktı. Ellerimizi kaldırdık. Hoca Efendi bağırdı:

“Ne var?”

“Abdurrahman-çelebiyi hazırlayalım mı?”

“Haydi, pekâlâ, çabuk!”

Kapıdan çıktık. Her akşam Hoca Efendi'nin izin verdiği iki çocuk önden çıkar, eşeğin yularını, semerini vururdu. Taş merdiveni koşarak indik. Abdurrahman-çelebi yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilahi sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman-çelebi daha bir şey anlamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün kuvvetimle burnuna üfledim. Genzine bir tabanca sıkılmış gibi şaha kalktı. İkinci boruyu üfleyemedim. Yularından tuttum. Sıçrata sıçrata taş merdivenin önüne doğru götürdüm. Öteki çocuk yanımdan geliyor, gülmek için eliyle ağzını tutuyordu. Hoca Efendi cübbesini giymiş, vakarla, yavaş yavaş merdivenlerden iniyordu. Çocukların hepsi bir turna dizisi gibi arkasından iniyorlardı. Eşek şaha kalkıyordu.

“Ne olmuş bu hayvana?”

“Bilmem efendim, uyuyordu...”

“Gemini yanlış vurmuşsunuz.”

“Hayır.”

“Getirin bakayım.”

Bütün çocuklar da bakıyordu. Eşeği taş basamağa yaklaştırdım. Tam bu esnada Abdurrahman-çelebi nez-

leye tutulmuş bir insan gibi, “Pişih, pişih...” diye başını sarstı, bütün çocuklar gülmeye başladı.

Hoca Efendi şaşırıldı. Enfiyenin tesirini duymaya başlayan Abdurrahman-çelebi habire hapşırıyordu. Ben sanki hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi,

“Sizinle eğleniyor efendim” dedim.

“Halt etmişsin...”

Daha ziyade küstahlaştım:

“Bunu da falakaya yıkmalısınız.”

“O hayvan, o...”

Kahkahalarla katılan çocuklar,

“Falaka, falaka...” diye bağırıyorlardı. Ben onlardan cesaret aldım. Dedim ki:

“Hoca Efendi, bugün mektepte, ‘Kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım’ dediniz. Eğer Abdurrahman-çelebiyi affederseniz karınız boş düşer.”

Çocuklar ders gibi bir ağızdan ve ahenkle,

“Karınız boş düşer! Karınız boş düşer!..” diye haykırıyorlardı.

Hoca Efendi bir an şaşırıldı. Bineceği zamanlar, “Oh benim Abdurrahman-çelebi, oh benim Abdurrahman-çelebi” diye diye muhabbetle okşadığı eşeğine dehşetle baktı. Kapının yanından bir çocuk içeri koşmuş, falakayı, değneği çıkarmıştı. Abdurrahman-çelebicik intizamsız fasulalarla hapşırıyor, burnunu yere sürmek istiyordu.

Falaka, değnek, elden ele Hoca Efendi’nin önüne kadar geldi. Çocuklar gülmekten katılıyorlar,

“Karınız boş düşer! Karınız boş düşer..! diye ahenkle tekrarlıyorlardı. Çocuklara mı, eşeğe mi, neye kızdığını bilmeyen Hoca Efendi, gayri ihtiyari,

“Yıkınız!” emrini verdi.

Belki yirmi çocuk Abdurrahman-çelebinin başına üşüştü. Uzun bir uğraşından sonra yere yatırdık. Arka ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nallar gibi “tak tak” vurmaya başladı. Eşek debeleliyor, çocuklar bağırıyor, gülüyor, naralar atıyorlardı. Müthiş bir gürültü... Ansızın arkadan bir çocuk,

“Kaymakam Bey!” diye bağırdı.

Hepimiz sustuk. Yüzümüzü avlu kapısına çevirdik; siyah setre pantolonlu, kırmızı fesli, ekşi suratlı bir adam... Sağında solunda birer zaptiye, dimdik duruyordu.

“Ne oluyor, Hoca Efendi?” diye sordu.

.....

Hoca Efendi fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. Falakayı tutanlar bıraktılar. Kurtulan ürkmüş eşek çifte ata ata, kestane ağaçlarının altına kaçıyor, hem de avazı çıktığı kadar anırıyordu. Kaymakam avluya girdi. Yavaş yavaş yürüdü. Mektebin önüne yaklaştı. Kaşları çatılmıştı. Hiddetle sordu:

“Ne yapıyordunuz?”

“Şey... Efendim...”

Hoca Efendi kekeliyordu.

“Ne?”

“Şart etmiştim.”

“Ne demek?”

“Hapşırın için...”

“Ne hapşıranı?”

“Eşek hapşırdı.”

“Eşek mi hapşırdı?..”

!..

!!!

Çocuklar, hem hapşırıyor, hem gülüşüyorlardı. Kaymakam, vakarına dokunan bu arsızlığa hiddetlendi. Isıracak gibi dişlerini göstererek,

“Defolun bakayım oradan, terbiyesizler!” dedi.

Biz korktuk, hemen sustuk. Sonra şaşkın, perişan, yere bakan Hoca Efendi’ye döndü:

“Benimle beraber geliniz.”

Kaymakam önde, zaptiyelerle Hoca Efendi arkada, çıkıp gittiler.

Bundan sonra mektepte ne falakayı gördük, ne de... Hoca Efendiyi!

Şimdi ben kimi hapşırırken görsem, pek küçükken yaptığım bu tuhaf muzipliği hatırlarım. Gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebepime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu ak sakallı, fakir ihtiyarın zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha ziyade ağırlaşan bir vicdan azabı duyarım.

Fakat...

Fakat bunun gibi, hayattaki her gülünç şeyin altında görünmez bir facia yok mudur?

KIZILELMA NERESİ?

“...Heman gösterebilirsiniz. Dalkılıç olur, düşmanı harab ederüz ve kralın tâcü tahtını başına geçirüb Kızıl-elma'ya dek giderüz...”

Koca Sekbanbaşı

“Kızıl-elma'ya...”

“Kızıl-elma'ya...”

“Kızıl-elma'yacak gideceğiz!”

.....

Zamanın Süleyman'ı ansızın... kükremiş bir tufan halinde akseden bu naraları duydu. Otağında yalnızdı. Yarım saat evvel dağılan divanın cenk için gösterdiği kahramanca arzuyu düşünüyordu. Bugün, yalnız vezirleri değil, kazaskerleri, defterdarları, nişancıları, “ağa, kethüda, serdar, yayabaşı, bölükbaşı, vekilharç” gibi yeniçeri zabitlerini, hatta solakları bile çağırmış, hepsini huzurunda toplamıştı. Hepsi “Kafdağı'na kadar arkandan gelmeye hazırız, padişahım!” diye ayaklarına kapanmışlar, gözlerinden sevinç gözyaşları dökmüşlerdi. İşte şimdi “sefer kararı” ordu içinde yayılmış ola-

caktı. Otağın biraz uzağında... küçük meşe ormanının sonundaki mahşerde, deminki divanın sevinci, büyük bir heyecan ummanı gibi kaynıyor, kabarıyor, bu ummanın görünmez, işitilir dalgaları, yakın ufukların bulutlu sahillerine değil sanki, bütün cihanın tâkına çarpıyordu:

“Kızılma’ya...”

“Kızılma’ya...”

“Kızılma’yacak...”

.....

Padişah, tahtından yavaşça ayağa kalktı. Sağ elini altın koltuğuna dayadı. Gökten inen, manası anlaşıl-maz bir sese kulak verir gibi başını büktü. Ordunun velvelesini dikkatle dinledi. “Kızılma, Kızılma...” Bu ismi şehzadelikten beri binlerce defa duymuştu. Sonra tekrar tahta oturdu. Gözlerinin üstüne kadar eğil-miş yusufiyesini geri itti. Gayet çıkık geniş alnını, es-mer uzun parmaklarıyla tuttu. Düşündü. Düşündü.

“Kızılma neresi?” diye mırıldandı.

Doğuda olsun, batıda olsun sefere çıkarken gale-yana gelen asker hep “Kızılma’ya...” diye bağışıyor-du. Bu narayı yeniçeri kışlalarında, sipahi ocaklarında, geçit resimlerinde hatta İstanbul’da, sarayın iç bahçe-sinde bile duymuştu. Kızılma neresiydi? Üvezrengi sırmalı perdenin arkasında nöbet bekleyen Mahmut’u çağırıldı:

Umman: Deniz.

yusufiye: Sultan Süleyman’ın kavuğu.

“Sadrazama söyle, vezirlerle beylerbeyini, kazaskerleri toplasın. Hemen gelsin!” dedi.

Yarım saat evvelki büyük divandan çıkan vezirler, niçin yine huzura çağrıldıklarını ürkek bir ıstırap ile merak ediyorlardı. Ahmet Paşayla Hadım Ali Paşanın arkasından kazaskerler, Sokullu Mehmet Paşa, Haydar Paşa, Ayas Paşa, İskender Paşa, gözleri yerlerde otağa girdiler. Birer birer tahtın saçağını öpüp el bağladılar. Padişah, beyaz tülbent sarılı, çifte tuğlu yusufiyesini yine çok öne eğmişti. Kaşları hiç görünmüyordu, yüzü her vakitkinden daha ziyade sertti. İnce murassa direkler üstüne kurulmuş donuk zümrüitten bir kubbeyi andıran otağın loş sükûnunu, “Kızılma neresi? İçinizde bilen var mı?” suali bozdu.

!

?

!...

?...

Kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyordu.

Padişah,

“Bunu sormak için sizi çağırdım” dedi, “otağımızın etrafında daima bu narayı işitiriz. İşte bakınız. Yine ‘Kızılma’ya, Kızılma’ya...’ diye bağrışıyorlar... Burası neresidir?... Binlerce defa ismini işittiğim bu memleketin neresi olduğunu öğrenmek isterim.”

Tamışvar fatihi Ahmet Paşa kekeledi:

“Viyana olsa gerek, padişahım...”

Padişah, öteki vezirlere döndü:

“Öyle mi?”

...

...

...

...

Ne “evet”, ne “hayır” diyebiliyorlar, önlerine bakıyorlardı. Padişah, orduya getirdiği “kaplan postlu, kurt taçlı, çekirdek mahmuzlu, tekne kalkanlı, tepeden tırnağa kadar demire garkolmuş, elleri kostaniçeli, ak kızıl bayraklı”, emsali görülmemiş mükemmel alayı ile iki gün evvel teveccühünü kazanan Rumeli Beylerbeyine sordu:

“Sokullu! Sen söyle, Kızılelma neresi?”

“Roma olsa gerek, padişahım!”

“Ne biliyorsun?”

“Öyle sanırım.”

“Sanmak bilmek değildir...”

.....

Padişah sırasıyla âlim kazaskerlere de sordu. Kızılelma için kimi “Çin”, kimi “Maçin” diyordu. Ayas Paşa:

“Hint’tir.”

Haydar Paşa:

“Sint’tir!”

İskender Paşa:

“Kafdağı’nın arkası olsa gerektir” dedi.

Büyük padişah, anlamak istediği şeyi kimsenin bilmediğini görünce, canı daha beter sıkıldı. Tahtın koltuklarını sinirle tuttu. Âdeti olmayan bir hiddetle kazaskerlere döndü. Acı acı gülümsedi:

“Yazık sizin ilminize!”

.....

.....

“Her şeyi biliyoruz!” sanan bu “Horosanî” kavuklu başlar, uğradıkları hakaretin altında hafifçe sallandılar. Onlar her şeyi kabul edebilirdi. Lakin cahilliği? Asla... Ortalarından, kara sakallı, bastı bacak, şişman bir fakih, bir adım ilerledi. Bu hem en âlimleri, hem en cesurlarıydı:

“Padişahım” dedi, “bu ‘Kızılma’, halk kullarının uydurduğu bir efsanedir. Ne aslı vardır ne faslı... Bir hakikat değildir ki, biz bilelim. Halk ise padişahım, bilmez söyler.”

Zamanın hâkim Süleyman’ı altın koltuğa dayalı elini kaldırdı:

“Halkın dediği! Hakkın dediği!”

...

Bodur kadı, bu sözden bir şey anlamadı.

Padişah devam etti.

“Bu bir hakikattir! Mademki halk söylüyor; halktan gelen ses, hakkın sesidir! Ona efsane denmez. Mutlaka bir aslı vardır. Fakat siz bilmiyorsunuz...”

“Ne İslam fikhında, ne ilminde böyle bir isim yoktur ki, tarifî olsun...”

“Ne İslam fikhında, ne ilminde böyle bir isim yok diyorsun...”

“Evet padişahım.”

“Lakin örfte yok mu?”

...

Fakih düşündü. Önüne baktı. “Yok!” diyecekti. Fakat, işte sefer eğlencesi yapmaya başlayan büyük ordunun velvelesi içinde “Kızılma’ya” naraları birbiri

arkasından çakan şimşekler gibi gürlüyordu. Asker yalnız sefere gideceği, muharebeye gireceği zaman değil, hatta şımardığı, isyan ettiği vakitlerde bile bu narayı savurmuyor muydu? Bu daima taşan, kabaran, coşan bir kuvvetin ne olduğu bilinmeyen bir gayesi idi. Sipahi, daha medresede minimini bir çömezken, yeniçeri bölüklerinin bu narayı bastıklarını işitirdi. Bunu iyice hatırlıyordu. Ama aslının ne olduğunu merak edip öğrenmemişti. Okuduğu metinlerde bu isme dair bir şeye rastgelmemişti. Yutkundu. Önünde bağlı duran ellerini sıktı. Artık “Kızılma örfte yoktur” diyemezdi. Çünkü... işte... duruyordu!

“Var padişahım...” dedi.

“Öyleyse tarifi de var.”

...

Fakih sustu. Kızardı. Bir adım geriledi. Yine önüne baktı. “Örf’ün hakikatini şeriat de tasdik etmiyor muydu? Padişah bunu bilen fazıllardandı. Karşısında safsataya imkân yoktu. Öbür kazaskerler arkadaşlarının mağlubiyetine bakarak, ağız aramadıklarına için için seviniyorlar, “Sükût sözden hayırlıdır!” hikmetini hatırlıyorlardı. Padişah yine acı acı güldü:

“Dünya ne tuhaftır!” dedi. “Siz işte bu halkın başlarısınız. Bu halkı idare edersiniz. Halbuki onun istediği şeyin ne olduğunu bilmezsiniz...”

!...

...

...

...

.....

Lakin hâkim padişah, kahraman, arif, faziletli, şair olduğu kadar da insaflıydı! Her şeyi evvela nefsinde muhakeme eder; her hükmü, her kararı vermezden evvel bir kere kendi vicdanından geçirirdi. Huzurundaki kulları sualine bir cevap bulamamaktan kıvranırlarken, o da sıkıldı. İçinden kendi kendine sordu:

“Ey Süleyman! Bunlara sorduğum şeyin ne olduğunu acaba kendin bilir misin?”

“Bilmem ama...”

“Ama?”

“... Sezerim!”

Azıcık ferahladı. Sezdiğini düşünmeye başladı. Bu, tabiatın, ilmin, irfanın ötesinde bir hakikattı. Evet, işte “Kızılma”, ne olduğunu sanki biliyor, fakat söylemiyordu. Halbuki bu vezirler, kazaskerler, beylerbeyi... Hayır, hiçbir şey sezmiyorlardı. Birisinin lafı ötekinkine uymuyordu. Kimi Çin, kimi Hint, kimi Sint, kimi Viyana, kimi Roma diyordu. Kızılma bunların hiçbiri değildi! İçinden: “Belki hepsinden daha kıymetli bir yer!” dedi. Sonra utançlarından kızaran kullarına sordu:

“Kızılma'nın neresi olduğunu kimden öğrenebiliriz?”

...

.....

Herkes önüne bakıyor, yanlış bir şey söylememek için kimse ağzını açmıyordu. Yalnız İskender Paşa,

“Padişahım!” dedi, “kazasker kullarının ilimleri kitaptandır! Vezir kullarıyla, biz kölelerine gelince... öyle derin âlimlerden değiliz! İşte ne kadar bilgisiz ol-

duğumuz suali hümayununuzla meydana çıktı. 'Bin âlimin bilmediğini bir arif bilir' derler. İrade buyurun. Bir arif bulalım. Ona sorun."

"Arif kimdir?"

"Bilmeyip sezen, padişahım..."

.....

Sonra İskender Paşa, saf bir askerin basit mantığı ile "Kızılma, Kızılma" diye halkın mutlaka bir şey murat ettiğini, kuşların ötüşünde bile kendi dillerince bir mana olduğunu söyledi. Kısa boylu, inatçı kazasker, halkın ne söylediğini, ne istediğini asla bilemeyeceğini tekrar iddia etti. Padişah, İskender Paşa'ya, çıkıp gizlice ordunun içine girmesini, merasim alayında bağırarlardan rasgele üç kişi tutup huzuruna getirmesini emretti. İskender Paşa çıkınca padişah kazaskerlere, "Örfe dair" ayrı ayrı Arapça sualler sormaya başladı. Vezirlerle beylerbeyleri, anlamadan dinliyorlardı.

İskender Paşa, biraz sonra, otağa girdi:

"Üç kişi tuttum, padişahım!" dedi.

"Evvvela bir tanesini getir bakalım."

.....

İskender Paşa, otağın haşmetinden ürkererek sapsarı kesilmiş, başında perişanisi dağılmış, tir tir titreyen bir adamı soktu. Bu, uzun boylu, palabıyıklı, kuvvetli bir garipti. Orduda ayakkabıcılık yapan serserilerden

perişani: Asker yahut memur olmayan halkın başına giydiği bir çeşit başlık.

biriydi. Otağ kapısının dışındaki kapıcıların öğrettikleri gibi, tahta doğru gitti. Yeri öptü. Ayağa kalkmadı. Kolları göğsünde bağlı, dizüstü kaldı. Padişah sordu:

“Kızılma, Kızılma dersiniz, bu, neresi?”

.....

Garip, işledim sandığı suçun affedilmesi için,

“Herkes bağırır, padişahım. Ben de bağırdım” dedi.

“Neye bağırdığını sormam. Kızılma neresidir?

Onu söyle!”

Garip, tereddüt etmedi:

“Padişahımızın bizi götüreceği yer!” dedi.

“Orası neresi?”

“Padişahımız bilir.”

Padişah, İskender Paşaya döndü:

“İkincisini getir bakalım!” dedi.

Dizüstü duran garip, vezirlerin işaretleriyle kalktı. Geri geri gitti. Perdenin yanında dikildi. Bu sefer huzura getirilen tıknaz, esmer, beyaz keçeli, afacan bir yeniçeri neferi idi. Serbestçe yürüdü. Saçağı öptü. Kalktı, el bağladı. Padişahın “Kızılma neresi?” sualine düşünmeden,

“Önümüze düşüp bizi götüreceğin yer padişahım!” cevabını verdi.

“Orası neresi?”

“Sen bilirsin padişahım!”

.....

İskender Paşa üçüncüyü huzura soktu. Bu, geniş omuzlarına baratasının uçları düşen genç bir bostancıydı.

barata: Asker yahut memur olmayan halkın başına giydiklerinden.

“Kızılelma neresi?”

“Atınızın gittiği yer... padişahım!”

“Orası neresi?”

“Neresi olduğunu ancak padişahım bilir...”

.....

Evet... orası ne Hint, ne Sint, ne Çin, ne Maçin, ne Viyana, ne de Roma'ydı. Padişah, huzurundakilere,

“Gördünüz ya” dedi, “üçünün de cevabında bir fark yok. Hakikat bir: ‘Kızılelma’ benim gitmek istediğim yer, işte... Hakkın beni göndereceği yer...”

.....

Doğruyu söyleyen bu üç kişiye hemen üçer yüz kese akçe ihsan etti. Artık “Kızılelma’ya Kızılelma’ya” naraları çoğalıyor, taşıyor, daha ziyade yaklaşıyordu. Padişah, birdenbire, Hakkın kendini göndereceği yeri düşündü. Nihayet bulunmaz Hak yolunun, hakikat yolunun gittiği “Kızılelma” denen bu cennet kapısında Viyana, Roma, Hint, Sint, Çin, Maçin birtakım fani harabelerden başka bir şey miydi? Başını salladı. Arkasına dayandı. İri gözlerini ufalttı. İlahî, manevî bir zevke varmış gibiydi. Becerikli vezirlerinin, âlim kazaskerlerinin, kahraman beylerbeyinin tekrar saçak öpüp çıkışlarını görmedi bile... Otağın kapısında, onlar da, şimdiye kadar asla yüceliğinin, büyüklüğünün farkında olmadıkları muazzam bir manzara karşısında donup kaldılar; sefer eğlencesi yapan yüz binlerce asker, kol kol olmuş, cirit oynayarak, kaynaşarak otağ etrafında geniş bir daire çeviriyorlar,

“Kızılelma’ya...”

“Kızılma'ya...”

naralarıyla, sanki hayalin eremeyeceği derecede yüksek, pek yüksek bir arşa doğru... kalkanlardan kanatlarıyla uçmaya hazırlanıyorlardı!

BÜYÜCÜ

Büyük Salahaddin, kendisinden aman dileyen Kudüs'ü aldıktan sonra hiç durmamıştı. Şam'da "Biraz dinlenelim!" istirhamında bulunan askerine,

"Ömür kısadır. Ecelden emin değiliz!" cevabını verdi.

Yayından çıkmış bir alev ok şiddetiyle yabancı Avrupalıların haksız yere saptıkları kasabalar üzerine atılıyor, müthiş nekkaplarıyla deldiği kaleleri hemen zapt ediyordu. Kurtularak Sur Kalesine kapağı atan halk düşmanı mutaassıpların adedi Avrupa'dan gelen imdatlarla çoğalıyor, milyonlara varıyordu. Ama artık İslamın yüzü gülmüştü. Yıllarca süren zulümlerin intikamı alınacaktı. Şam, her gün yeni bir fetih haberiyle seviniyor, camiler şenleniyor, Allaha şükretmeye koşan halkı mabetler almıyordu. O vakit bu şehir, fasılalı, fakat mütarekesiz din muharebeleri yüzünden âdetta bir Türk ordugâhına dönmüştü. Sıkışan halifelerin, ürkmüş emirlerin seyrek saflarını doldurmak için Tu-

randan taşan "bahadırlar tufanı" sanki burada birikmiş, karar kılmıştı. Doğu tarafında kocaman bir Türk mahallesi vardı. Kılıçla kalkanla, tolgayla, eyersiz atlar üzerinde gelenlerin çocukları Arapça öğrenip medreselerde âlim oluyorlar, medenî bir zevk içinde, şiir, edebiyat, ticaret sahasında yaşıyorlardı. Doğan Bey de bunlardan biriydi. Babası, Alp Arslan'ın en eski kumandanlarındanandı. Üç küçük kardeşini yirmi senedir görmemişti. Biri Kızıl Arslan'ın, biri Pehlivanoğlu Özbek'in, biri de Harzemşah Döğüş'ün ordusunda idi. Kendisi hiçbir orduya girmemiş, gençliğini medresede geçirmiş, Dımişk'tan hiç ayrılmamıştı. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili büyük bir bahçenin ortasındaki harap evinde yalnız oturuyordu. Çoluk çocuğa karışmamış, kitaplarının üstünde ihtiyarlamıştı. İhtiyar bir hizmetçisi vardı. Yiyeceğini, içeceğini çarşıdan o taşırdı. Kendi dışarıya hiç çıkmaz, kimseyle görüşmez, kimseyle tanışmazdı. Ama bütün mahalle, hatta bütün şehir halkı yine onunla meşguldü:

"Ne yapıyor?"

"Herhalde ibadet değil!"

"Camilerde görünmez."

"Niçin dışarı çıkmaz?"

"Evine kimseyi sokmuyor. Niçin?"

"Yapayalnız ne yapıyor?"

"...Ne yapacak acaba?" diyorlardı.

Meraklarında biraz haklıydılar. Çok defa sakin, beyaz duvarların arkasından yerleri sarsan patlamalar duyulurdu. Çocuklar, kadınlar, gençler sokakta küme küme dururlar, sık fıstık ağaçlarının tepelerinden hava-

ya tüten kırmızı, sincabî, mor, yeşil dumanları korka korka seyredelerdi. Halkın telkininden kurtulamayan alimler ve hiç yüzünü görmedikleri bu münzeviye fahrî bir kin bağlamışlardı. “Katlinin vacip olduğundan” dem vuruyorlardı. Şehirde her felaketi onun uğursuzluğuna yormak âdetti. Kuraklığı, fırtınaları, yangınları, kavgaları, cinayetleri hep o... “Büyücü Doğan” yapıyordu. Ahalisiyle selam sabah etmediği Dımeşk’ın ruhunda, yıllar geçtikçe, Doğan dayanılmaz bir elem olmuştu. Büyük küçük, herkes onu ayıplıyor, lanetler yağdırıyordu. Yanılıp da bir gün dışarı çıksa, ihtimal üzerine atılıp parçalayacaktı. En umulmaz zafer haberlerinin verdiği neşe bile, halka, Büyücü Doğan’ı unutturamadı. Salahaddin geldiği zaman, Emeviye Caminin önünde bütün Dımeşk toplandı. O namazdan çıkarırken,

“Ey sultan! Bizi bu Büyücü Doğan’dan kurtar!” diyebağrıştılar.

Salahaddin, hayatını cihatta geçirirdi. Yolu düşükçe uğradığı Şam’ın ahvalini iyice bilmezdi. Sarayına gelir gelmez yeğeni olan kaymakam Ferruhşah’ı huzuruna çağırırdı:

“Halkın istemediği bu Doğan kim?” diye sordu.

Baalbek Emiri Ferruhşah, gerçi amcası kadar müthiş bir kahraman değildi. Ama, amcasından daha adildi. Şairlere birçok kasideler yazdıracak derecede şeci, cömert, kerim bir zattı. Mefkûresi hakla adaletti.

“Halka hiç ziyanı dokunmayan bir mutekif!” cevabını verdi.

“Sana, şimdiye kadar şikâyet ettiler mi?”

“Çok defa...”

“Niçin adaleti yerine getirmedi?”

“Getirdim.”

“Ne ceza verdin?”

“Ceza vermedim. Tahkikat yaptım. Anladım ki, bu Doğan’ın hiçbir zararı dokunmamış... Aradım, halk içinde ‘Bana şunu yaptı’ diyen bir davacı çıkmadı.”

“Öyleyse niçin yolumda, ‘Bizi ondan kurtar!’ diye bağırlar?..”

Ferruhşah gülümsedi. Kaleler almasını, krallar esir etmesini, ordular dağıtmasını pek iyi bilen kahraman amcası halkın ruhuna yabancıydı.

“Sultanım” dedi, “bizi ondan kurtar diye bağırmaları, gördükleri bir zulümden, bir şerden değildir.”

“Ya nedendir?”

“Meraktandır.”

?...

“Maksatları, ‘bizi meraktan kurtar!’ demektir.”

“Neyi merak ederler?”

...

Ferruhşah, Doğan’ın yıllarca süren sessiz itikâfını, asaletini, gençken medresede kimya ilmiyle geometri ilmine çalıştığını, gayet derin bir âlim olduğunu, şimdi madde ile, yanar cisimlerle uğraşıp bilinmeyen şeyler keşfine savaştığını amcasına uzun uzadıya anlattı. Hal-

kin mahiyetini bilmediği şeye kin bağlaması tabii idi. Bu zavallı adam, kırk senedir, merak ettiği bir noktaya ömrünü hasretmişti. İşte onu anlamaya çabalıyordu. Başka bir kabahati yoktu. Fakat Salahaddin,

“Canına dokunmayalım. Buradan çekilip gitsin...” kararını verdi.

Vakıa o da büyüye, sihre inanmazdı. Ama, halkın istemediği bir adamı şehirde bırakmayı, siyasete muhalif görüyordu. En önemsiz bir söylentiden kan, kavgaya, anlaşmazlık çıkabilirdi. Ferruhşah, o gün adamlarını ihtiyar Doğan'a gönderdi. Sultanın emrini tebliğ etti. Ertesi sabah, evinin önüne toplanan halk, büyük kapının açıldığını, yedeklerinde birer deve çeken iki ihtiyarın çıktığını gördü. Öndeki beyaz sakallı, kısa boylu, mavi gözlü adam Büyücü Doğan'dı. Birçok kişi ilk defa olarak görüyordu. Arkadaki, kambur hizmetçisi... Onu zaten tanıyorlardı. Savrulan küfürleri, lanetleri duymuyor gibi ikisi de yere bakarak yürüyorlardı. Çöle çıkan caddeden gittiler. Açık kapıdan halk bahçeye üşüştü. Bağırarak evin her tarafını aradılar. Fıçı fıçı neftlerden, şişe şişe renkli sulardan, türlü türlü tozlardan, ne olduğunu anlayamadıkları birtakım cetvellerden, pergellerden, geometri aletlerinden başka bir şey bulamadılar. Hepsini kırdılar, kopardılar, döktüler, dağıttılar, yıktılar. Bir hafta geçmeden Büyücü Doğan unutuldu. Yıllarca onunla korkunç bir kâbus, uğursuz bir birsam gibi uğraşan Dımışk'ın mustarip ruhu sanki birdenbire rahatlamıştı!

Ramazanda, ordusu ile Şam'dan çıkan Salahaddin, birkaç hafta sonra Safad'la Kevkeb'i de aman vererek aldı. Oranın ahalisini de Sur'a gönderdi. Beş altı sene içinde Irak'ta, Suriye'de hükmü altına girmeyen bir kale yoktu. Ötede beride kalan mutaassıp güruhu aman istiyor, teslim oluyorlardı. İslamın bu parlak galibelerinden kederlenen Papanın yüreğine inmişti. Mukaddes Roma - Cermen İmparatoru ile, Fransız Kralı Filip, İngiliz Kralı Rişar... sonra Avrupa'nın bütün namdar şövalyeleri haç alametleri taktılar. Filip'le Rişar, deniz yolu ile geleceklerdi. Sur, Avrupa'dan hınca-hınç gelen imdatlarla o kadar doldu ki... kale bu kalabalığı almadı. Siyah bayraklı hadsiz hesapsız bir ordu Akka'ya doğru taşı, fişkırıldı. Salahaddin, bu kara tufanın önüne yıkılmaz bir çelik kaya gibi çıktı. Bu kudurmuş canlı dalgaları kırdı. Sahrayı kırmızı, sakin bir denize çevirdi. Evet, birkaç saat içinde düşmanın on bin tanesini öldürdü. Geri kalanları esir etti. Ölülerini nehre attılar. Zira gömmek imkânı yoktu. Her taraf ceset dolmuştu. Nihayetsiz leş yığınlarının kötü kokusu havayı bozdu. Şanlı galip hastalandı. Kulunç illeti onu kımıldayamaz bir ıstırap yumağı haline soktu. Hekimler ölüm nehriyle kaplanmış bu er meydanının hemen terkine lüzum gösterdiler. Salahaddin, Akka'daki askerine, "Ben hastalandım, iyi olmak için buradan uzaklaşmaya mecburum. Siz sebat ediniz. Korkmayınız. Yine geleceğim" haberini gönderdi. Dünyayı titreten bu kahraman, sedye içinde kıvrana kıvrana Harube'ye gitti. Meydanı boş bulan mutaassıp Haçlılar, Akkâ'yı bütün kuvvetleriyle karadan, denizden sardılar.

Bütün kış çarpışmalarla geçti...

Mukaddes Roma - Cermen İmparatorunun, ordusu ile Suriye'ye yaklaştığı söyleniyordu. Yaz gelince kullunları geçen Salahaddin, yatağından kalktı. Atına bindi. Bir dakika durmadı. Cihada koştu. Yine eskisi gibi ordusunu "Te Kisan" da kurdu. Akka'yı saran hesapsız kuvvete her gün hücumla başladı. Haçlılar yılmıyorlardı. Her tarafa istihkâmlar kazmışlar, kuşatma ordusundan başka, arkalarını vuran Salahaddin'e karşı da, ayrı iki büyük ordu çıkarmışlardı.

Artık Akkâ'yı kurtarabilmek ümidi sönüyor gibiydi!

Frenkler, deniz yolu ile birçok sağlam keresteler getirmişler; kalenin üç köşesine altmış arşın yüksekliğinde, beşer tabakalı üç büyük burç kurmuşlardı. Burçların her tabakasında asker vardı. Gece gündüz kalenin siperlerine ok, ateş yağıyorlar, büyük hendekleri dolduruyorlardı. Salahaddin, atıyla muharip saflarının arkasındaki küçük tepeciklerde geziniyor, kalenin etrafında yükselen bu büyük burçlara bakarak dişlerini gıcırdatıyor,

"Ah gitti, ah gitti..." diyordu.

Gerçi içeriden bu burçların üstüne neft, paçavra filan atıyorlardı. Ama, hiçbirisi tutuşmuyordu. Salahaddin, şahin gözleriyle kalenin müdafaadaki hareketini görüyor, "Acaba bu tahtalar niçin yanmıyor?" diye düşünüyordu. Bu merakını, o gün tutulan bir esir halletti: "Frenk mühendisleri kulelerin ahşap kısımlarını derilerle kaplamış, üstüne sirke, çamur, sonra birtakım yanmaz ilaçlar sıvamışlardı." Küçük, büyük, harple,

amanla şimdiye kadar elli kale alan bu kahraman sevgili Akka'sının can ekişmesine dayanamıyor, geceli gündüzlü, az kuvvetleriyle bu çok düşmana saldırıyordu. Artık iki taraf da fütur getirmek üzereydi. Hırsından kıvranan Salahaddin, bir sabah burçların birisinin tutuştuğunu gördü. Gözlerine inanamadı. Atının üstünde doğruldu. Sağ elini gözlerine siper yaptı. Dikkatle baktı. Arkasındaki savaşçılara sordu:

“Tutuşuyor, değil mi?”

“Evet..”

“Birdenbire?..”

Alev içinde kalan burçtan müthiş bir vaveyla yükseliyordu. Her tarafı birden ateş sarmıştı. Dördüncü, beşinci tabakadan siyah noktalar yerlere atlıyordu. Diğer iki burçtaki askerler de bağırarak kaçıyorlardı. Yarım saat geçmedi, bunlar da ateş aldı. Salahaddin hemen kesin hücum emrini verdi. Ansızın iki ateş arasında ürken düşmanlar, mücahitlerin keskin kılıçları altında kırıla kırıla kaçtılar.

Salahaddin, kıymetli kalesine girmedi. Altındaki kemikleri görünen cesetlerle hâlâ cızırdayarak, fena bir koku çıkararak yanan yıkık burçların kömürleşmiş direkleri önünde atının dizginini kasti. Ordunun bir kısmı kaçıp kurtulanların arkasından gitmişti. Yaralılar toplanıyor, esirler bağlanıyordu. Huzurunda bugünkü zaferden sevinen yorgun kale kumandanına,

“Bu kuleleri biz yanmaz biliyorduk. Nasıl yaktınız?” diye sordu.

“Evvela yakamadık sultanım! Melunlar, sirkeyle çamurla her tarafını sıvamışlardı. Kale içinde bir ihtiyar garip çıktı: ‘Bana istediğimi veriniz, bu burçları yakayım’ dedi. Ne istedi ise verdim; neft, kireç, pamuk, kil... Bir ay içinde üç bin tane humbara döktü. On beş gün de çalıştı, yedi oluklu, hiç görülmemiş bir mancınık yaptı. Bu sabah, ‘Artık işim bitti. İsterseniz yakayım’ dedi. ‘Haydi yak’ dedim. Yaktı.”

Salahaddin merakla,

“Nasıl yaktı?” diye tekrar sordu.

“Burcun en dolusuna, bir anda, yaptığı tuhaf mancınıkla humbaralar yağdırmaya başladı. Her tarafı evvela mor bir alev kapladı. İçindekiler de tutuştu. Öbür burçlardaki düşman, korkusundan kaçmaya başladı. Biz de kapıları açtık. Arkalarına düştük.”

“Şimdi bu ihtiyar nerede?”

“İçerde.”

“Ne yapıyor?”

“Kendine minnettar kalan ahalinin elleri üzerinde geziyor.”

“Sen ne mükâfat verdin?”

“Mükâfat kabul etmiyor. Ne verdimse reddetti.”

“Çabuk buraya getir. Ben onu memnun etmek isterim.”

“Baş üstüne sultanım...”

.....

Al maşlahlı genç kumandan hızla uzaklaştı. Adamlarını kaleye koşturdu. Salahaddin, birkaç saat

evvelki kanlı boğuşmalara saha olan meydana bakıyor, direklerin arasında yanan cesetlerin keskin kokularından tiksiniyor, vücudunun her tarafında yine müthiş kulunç ağrıları duyar gibi oluyordu. Yarın, şüphesiz hava yine bozulacak, orduda hastalık başlayacaktı. Askerlerine, bütün ölüleri arabalarla denize taşıyıp atmalarını emretti. Liman da mutaassıpların elinden alınmış, Mısır'dan donanma tam vaktinde yetişmişti. Kalenin kapısından zafer, sevinç, şevk naraları savuran bir kalabalık çıktı. Salahaddin başını çevirdi. Elleri üstünde beyaz sakallı, küçük bir ihtiyar gördü. Akkâ'nın minnettar ahalisi, kendilerini ölümden, esirlikten kurtaran muhterem vücudu başlarında taşıyorlardı.

“Ya sultan! İşte bizi kurtaran!” diye bağrışarak yaklaştılar.

Üstü başı perişan, siyah başlıklı, beli bükük bir ihtiyar... Yere ayaklarını basınca biraz doğruldu. Çok sıkılmış olduğu yüzünden belliydi. Sultanın arkasından, atlılar arasındaki Şamlılar bir ağızdan,

“Büyücü!”

“Büyücü Doğan!”

“Büyücü Doğan bu!” diye haykırıştılar.

Sonra, ansızın çöken derin bir sessizlik, bu hayreti daha beter ağırlaştırdı. Salahaddin, atından atladi, ihtiyara doğru birkaç adım attı,

“Doğan! Sana bir deve, yüz bin dinar, hem de bütün Kerk malikânelerini ihsan ettim. Daha ne istersen söyle... Emirlik, hâkimlik, ne istersen...” dedi.

“Ben bir şey istemem.”

.....

Sultan kalın kaşlarını çattı. Başını salladı:

“Hizmetin büyüktür! Sen burçları yakmasaydın, Akka mutaassıpların eline düşecekti. Akka düşünce, biz İslamlar, Suriye’de tutunamayacaktık. Kudüs’ü bile bırakıp çöle çekilmeye mecbur olacaktık. Sen hepimizi bu felaketten kurtardın. Yalnız bizi değil belki bütün İslamı kurtardın. Bu mükâfata layıksın. Kabul et..”

Ihtiyar, kafasını yukarı kaldırdı:

“Ben bu hizmeti Allah rızası için yaptım. Ödülümü ancak Allah’tan isterim!” dedi.

Sonra sultanın cevabına meydan vermeden döndü. Yüksek sesle hükümdarlarından, kaleye hemen kendisinin emir nasbolunmasını yalvarmaya başlayan Akkalıları göstererek ilave etti,

“Yalnız beni bunların elinden kurtar!”

...

.....

PIÇ

Ah Mısır! Bazı Türkler oraya eğlenmeye, hava değişimine giderler! Bilmem o hayata, o manzaraya nasıl tahammül ederler? Ciğerlerine milyonlarca verem mikrobunu saldırmış üzgün ve halsiz yatan bir hastanın başucunda hiç eğlenilir, hiçbir yaralının akmış ve daha kurumamış kan selleri üzerinde badeler içilir, keyifler çatılır, naralar atılır mı? Ben, mümkün değil bir hafta oturamam. Geniş ve otomobil dolu caddeler, heykelli meydanlar, içine girilmez bir kuvvet ve bir para kalesi gibi yükselen büyük bankalar, büyük tiyatrolar, peri saraylarını andıran süslü ve billurlu gazinolar... Hep, hep bu yabancı müesseseler bende ağır bir kâbus yaratır. Gözle görülen her şeyin yabancı olduğunu, yabancılara ait bulunduğunu düşünmek sinirlerime dokunur. Sokakları dolduran sayılmaz şapkaların zalim ve kurnaz, gaddar ve namussuz gölgelerinde sararmış solmuş gibi boyunları eğri, zayıf, mahzun dolaşan sarıklı yerlilere, bu zavallı Arap kardeşlerime kalbimde derin bir sızı duymadan bakamam. Necip Araplık, yükselmek isteyen Türklüğün o kuvvetli ve mukaddes kanadı, orada

kendi vatanında esirden başka bir şey değildir. Türklerin çekilmesiyle beraber hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi oraya üşüşen Avrupalılar, bu zavallı İslam memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirmişler, doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsıyla din kardeşlerimizin kanlarını emip dururlar... Bütün servet, bütün kuvvet, bütün mutluluk onlarındır... Ben Mısır'da çok sıkılır, kendimi adeta bir zindanda sanırım. Bu manevi zindandaki tutuklu kardeşlerimin arasında serbest serbest gezmek hoşuma gitmez. Daima otele kapanırım. Hakiki bir zindan hayatı geçirir, yıllardan beri düşmanların eline düşmüş olan bu kıymetli vatanın sonmez matemlerini tutar, acılar içinde kıvranmaktan acı bir zevk duyarım.

Bu sefer de yine kendimi böyle hapsetmiştim. Bingazi'deki muharebeye* karışmak için beraber yola çıktığım arkadaş Kahire'de hastalanmıştı. Doktor on gün istirahat lazım geldiğini söyledi. Onu beklemeye mecburdum. Hem Türk düşmanlarının, yani Avrupalıların hâkim bulunduğu bir yerde zaten yakalanmak için aranan bir Türk'ü, bir kan kardeşimi yalnız bırakabilir miydim?

Bu on gün bana on senelik bir kürek cezası gibi geldi. Yatakta duramazdım. Gündüz garsona gazeteleri aldırır, okur, bir koltuğa uzanarak saatlerce adı dünya yüzünden kaldırılmaya çalışılan Türklüğün talihini düşünür ve terlerdim. İşte Asya'daki Türk hükümetlerini bitiren Avrupalılar, onların din ve şan kardeşlerine,

* Osmanlı - İtalyan Savaşı (1912).

Araplara da saldırmaya başlamışlardı. Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi. İngiltere kralı yeniden Hindistan'daki eski Türk imparatorluğunun tahtına oturmak için Mısır sömürgesinden geçerken, şimdi dünya politikasında bir gölge halinde kalan büyük hakanın oğlunu ayağına getiriyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor, Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi de alınıyordu.

Kalbim, bunları düşünme düşünme beynimde ateşlenen kanımdan yanmaya başlardı. Geceleri uykusuz kalır ve bu acıyla balkona çıkar, aşağıda yönünü kestiremeyen bir nehir gürültüsüyle akıp giden ahaliye dalarım. Çokluğu hep şapkalılar, yabancılar hakkını istemeyen, hakkı için vurmayan, hakkı için kırmayan, hakkı için yakmayan, hakkı için öldürmeyen, hakkı için haksızlık yapmayan kararsız ve budala ruhuna lanetler eder, yalnız şarkta yaşayan bu miskin ve alçak "tevekkül"ün granitten ağırlığını kendi omuzlarımda, kendi tembel başımda hisseder gibi olurum. Ve birden dudaklarımda Türk şairinin,

*Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter,
Ey Şark uyan, yeter ey Şark, uyan, yeter...**

Evet, bu tevekkül zindanında yaşamak beni hasta ediyordu. Günler geçtikçe daha ziyade asabileşiyor, sararıyor, yine başıma sanki görünmez oklar saplanıyordu.

... Yine bir akşam, başım böyle fena halde tutmuştu. Boğulacak gibi oluyordum. Gece yarısı yaklaşıyor-

* Ali Canip Yöntem'in *Şarkın Ufukları* adlı şiirinin son dizeleri.

du. “Biraz hava alayım” dedim. Paltomu giyerek sokağa çıktım. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Elektrik ışıklarıyla gündüzden daha aydınlık olan sokaklardan geçiyordum. Kadınlar, erkekler, çocuklar, yerliler, yabancılar birbirlerine karışmış, gülererek, oynaşarak ağır ve yavaş akıp gidiyorlardı. Ve üzerlerinde iğrenç, keskin bir fuhuş, bir bayağılık kokusu dalgalanıyordu.

Ben düz ve parlak yaya kaldırımında yürüyor ve her tarafı görmemek için sağımdaki pastacıları, tuhafiyeci dükkânlarını, içindekilerini seyrediyordum. Ötede temiz ve sade bir lokanta gördüm. Hemen boş denecek kadar تنها idi. Caddenin kalabalığı beni çok sıkmişti. Ansızın, bir Türk lokantasına benzeyen bu تنها yere girmek arzusunu duydum. Açık kapısından girdim. “Bir çorba olsun içerim” diyordum. Oturur oturmaz garson geldi. İngilizce Fransızca yazılmış listeyi vererek ne istediğimi sordu. Okumadan:

“Çorba...” dedim.

Ve getirince içmeye başladım. İçerken etrafıma bakıyordum. Bütün duvarlar ayna idi. Aynaların üzerinde kralının ve kraliçesinin, Galler Prensinin büyük ebatta yapılmış resimleri göze çarpıyordu. Yanlarında başka küçük resimler de vardı. Galiba Mısır'ın ehramları, Sfenks'in yağlıboya manzaraları idi. Bunlara dalmıştım. Bu esnada kapıdan bir adam girdi. Başında büyük ve hasır bir şapka vardı. Gayet şık ve uzun boylu idi. Garsonun yardımıyla şapkasını ve paltosunu çıkardı. Tam yanımdaki masaya oturdu. Karşısındaki aynada hayalini görüyordu. Dikkatle bakmaya başladım. Çünkü ben bu çehreyi tanıyordum. Fakat nereden?

O da aynadan bana bakıyordu.

İstanbul'da ve Selânik'te kendileriyle münasebet-te bulunduğum yabancıları ve Rumları aklımdan geçi-riyordum. Bir türlü bunu hatırlayamıyordum. Çorba-dan sonra iki tabak yemek daha yedim. O da bana ba-kıyordu. Mutlaka o da beni tanımak istiyordu. Artık ra-hatsız oluyor, hallolunamayan muammaların karşısın-da bizi üzen o tatsız sıkıntıya benzer bir şey duyuyor-dum. Onun da benim gibi sıkıldığını görüyor, rahatsız-lığının farkına varıyordum. Nihayet yemeğini bitirdi. Bir cigara yaktı. Kalktı. Paltosunu ve şapkasını giydik-ten sonra garsona para ve bahşiş verdi. Dışarı çıkıyor-du. Birden benim masamın önünde durdu. Tavrında âdeta bir aktör vaziyeti vardı. Adımı söyledi:

“Siz... değil misiniz?”

“Evet, benim” diye kekeledim.

Kesik bıyıklarının altından parlak dişlerini göste-rerek gülüyordu.

“Beni tanımadınız mı?”

“Affedersiniz, fakat hatırlayamıyorum.”

“Ben Ahmet Nihat'ım...”

Şapkanın altında yabancı ve doğululara özgü göz-lerini hemen tanıdım. Bu, benim okul arkadaşımdı. Fa-kat hali birdenbire bende fena bir tesir meydana getir-di. Kalkıp elini tutamadım. Zoraki gülümsedim. Mısır gibi hiç olmazsa isimce Müslüman sayılan bir memle-kette bir Türkün şapka giymesinde ne vardı? Hatta bu-rada bazı yabancılar bile fes giymiyorlar mıydı? Bo-zulduğumu anladı. Ve aradaki soğuk ve sıkıcı sessizli-ği yırttı:

“Burada ne arıyorsunuz, gezmeye mi geldiniz?”

Kısaca,

“Hayır, geçiyordum” dedim.

Tekrar sordu:

“Nereye?”

“Bingazi’ye...”

“Ooo, kahramanlık ha... Tebrik ederim. Fakat boşuna çalışıyorsunuz. Artık orası yandı.”

Birden böyle söylemesi canımı daha ziyade sıktı. İstemeyerek biraz kaba cevap verdim:

“Şapka giyen Türkler öyle sanırlar...”

Daha çok gülümsedi. Ta gözlerimin içine bakıyordu. Biraz yavaşça,

“Fakat azizim, ben Türk değilim” dedi.

Ben şaşaladım:

“Türk değilsiniz, Osmanlısınız ya?...”

“Hayır, Osmanlı da değilim.”

Bütün bütün şaşaladım. Onun da gülümsemesi garipleşmişti..

“O halde nesiniz?” diye sordum.

Ve yüzüne baktım. Soğukkanlılıkla cevap verdi:

“Katoliğim ve Fransızım...”

Böyle söylemesi sinirlerime dokundu. Biraz acı ve ekşi, alay etmek istedim. Gülmüyor, yalnız dişlerimi gösteriyordum:

“Tanıdığım Ahmet Nihat katolik olabilir. İnancını elbise gibi değiştirebilen, vicdanını adi bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lakin İstanbul’da doğan, anası Türk, babası Türk olan, Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ah-

met Nihat milliyetini değiştiremez, Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır...”

“Hayır, kendimi aldatmıyorum. Halis bir Fransızım.”

“Mümkün mü? Bu ilme, bu tabiata aykırı bir şey...”

“Bilseniz, doğru söylediğimi anlayacaksınız. Ama burada olmaz. Biraz uzundur. Haydi kalkınız. Bir yerde oturalım. Tamamıyla bir Fransız olduğumu anlayınız da, şapka giydiğime kızmayınız, olur mu?”

Sanki alay ediyordu... Söyleyeceği saçmaları zaten biliyordum. Dinlerin, ananelerin, âdetlerin, ırk teorisinin hep efsane olduğunu, milliyetlerine güven, terbiye ve menfaate göre değiştiğini, hangi milletin terbiyesi görülürse, o milletin ruhuna sahip olunacağını ve nihayet medenilik isteyen bir adamın mutlaka Avrupalılaşması lazım geleceğini iddia edecekti. Fakat bu boş ve çirkin iddiayı bir kere de onun ağzından işitmek istedim. Garsona parasını verdim. Ve hemen kalktım. O, yanımda gidiyordu. Bu milliyetinden çıkmış herif, denizden çıkmış veya patlamış ölü bir köpek balığına benziyordu. Âdeta bir kokuşmuşluk duyuyor, iğreniyor, iğreniyordum.

Çok yürümedik. Geniş bir gazinoya girdik. Göz kamaşacak kadar aydınlıktı. Kenarda bir masaya oturduk... Yanımızda büyük bir saksı vardı, içinde tanımadığım bir bitki büyük yapraklarını tavana kadar çıkarıyor, iri ve tuhaf gölgelerini üzerimize düşürüyordu. Dirseklerimi mermere dayadım.

“Haydi bakalım, seni dinliyorum!” gibi bu Türk

kaçığının, bu hissiz Sart'ın yüzüne baktım. Hiç heyecan falan göstermiyor, eski dininden, eski milliyetinden, eski memleketinden bir arkadaşla bulunmak onda herhangi bir tesir yapmıyordu.

“Hikâyem tıpkı hayali, hissi bir roman kadar gariptir” diye başladı, “belki inanmayacaksınız. Fakat ben sizi sıkmamak için uzatmayarak anlatacağım. Dikkatle dinleyiniz. Aslında okulda sizinle çok sıkı görüşmezdik. Ruhlarımız, eğilimlerimiz ayrı idi. Aramızda biraz, biraz değil... çok uzaklık vardı. Fakat yine beni tanırıyorsunuz. Hatırlayınız. Siz, Türkler, bana ‘Frenk Nihat’ derdiniz ve hakkınız da vardı. Ben son moda elbise giyer, tımaklarımı uzatır, dinsizliğimi meydana vurur, Türklüğe dair ne varsa tahrik eder, Türkçe konuşmayacak kadar nefretimde taassup gösterirdim.

Hep Fransızca konuşur, tatil zamanlarımı Beyoğlu'nda geçirirdim. Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksindir, iğrenirdim. Okuldan ziyade evde azap çekerdim. Babam, iri vücudu, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehresi, kalın dudaklarıyla tıpkı budala bir Türk pehlivanını andırırdı. Bütün hareketleri adi, kaba ve bayağı idi. Gayet narin ve nazik bir Çerkez olan annem, ondan dehşetle nefret ederdi. Ben bunu anlardım. Akrabalarımın da hiçbirisini sevmezdim. İstanbul bana zindan gibi gelirdi. Levanten arkadaşlarım olmasaydı

Sart: Orta Asya'da şehirli halka verilen isim. Burada “şehir züppesi” anlamında kullanılmıştır.

belki deli olurdu. Geceleri Avrupa ve batı şehirleri rüyama girer, daima odama kapanır, bağırarak milli parçalar, operalar söyler, kalkar bazan da yapıyınız oynardım. Nihayet hukuk öğrenimi için Paris'e gittim. Orada kimse bana Türk diyemezdi. Tamamıyla Fransızlaşmışım. Tatil zamanında İstanbul'a dönmedim. Boş yere anne, babam beni çağırıyordu. Ben okulu bahane ediyordum. İstanbul'da iken rüyalarımı süsleyen batı hayatı o kadar, o kadar hoşuma gidiyordu ki, memleketimi ve Türk olduğumu hatırlayınca üzülür ve titrerdim. Bir özlemim, bir hicranım vardı. Bu hicran dudaklarıma ezeli bir nakarat yapıştırmıştı. Bu nakarata kalabalıkta içimden, yalnızken yüksek sesle tekrar eder dururdum:

Ah, ben niçin bir Fransız doğmadım...

Ve Türk olduğumu düşünmek, kendimi öldürmek arzuları verirdi. Eğitimimin ikinci senesini bitirdim. Yine tatil zamanında İstanbul'a dönmedim.

İstanbul'a gitsem nefret ve hiddetimden öleceğimi sanıyordum. Bir gece uyruk ve dinimi değiştirmek aklıma geldi. Mahkemeye lüzum görmedim. Hemen karar verdim. Bir sene sonra avukat olacaktım. Paris'te ufak bir mevki bulur, rahatça yaşayabilirdim. Artık hep dalga geçiyor, İstanbul'a Türk çevresine hiç dönmeyeceğim için tarif olunmaz bir sevinç duyuyordum. Bu esnada İstanbul'dan bir telgraf aldım: 'Annenize ameliyat yapıldı. Ölümü muhakkaktır. Yetişiniz. Size bir vasiyeti var.' Aldırmadım. Yirmi dört saat geçmedi. İkinci bir telgraf aldım: 'Anneniz ruhunu teslim ediyor. Size bir vasiyeti var. Gelmezseniz mirasından mahrum

kalacaksınız.’ Yine aldırmayacaktım; fakat miras meselesi midemi bulandırdı. En nazik damarımı bulmuşlardı. Küçükten beri son derece menfaatimi bilir, menfaatimi her şeye tercih ederdim. Çaresiz kalktım. Bavulumu bile almayarak şimendöfere atladım. Yine o iğrenç ciğer gibi fesi giyecek, yine budala bir Türk’e, kırmızı başlı duygusuz bir şampanya şişesine benzeyecektim. Gardan arabaya atladım. Etrafımı görmemek için pencerenin perdelerini indirmiştim. Doğru eve geldim. Ayak üzerinde bana anlattılar. Annemin memesinde seratan çıkmış. İki defa ameliyat yapmışlar. Doktorlar her gün, ‘Yarına çıkmaz’ diyorlarmış. Beklemedim. Hemen yanına girdim. Zavallı annem sanki ölmüştü. Yalnız gözleri yaşıyordu. Beni görünce güldü, yanına çağırdı. Ellerimi tutmak istedi. Fakat kolunu kaldıramıyordu.

– Herkes dışarı çıksın, herkes, diye inledi.

Yatağının başucunda bir inek gibi böğürerek ağlayan gecelik entarili babam, ihtiyar halam, halamın şişman ve dul kızı, hizmetçiler, hepsi kapıdan dışarı çıktılar. İkimiz kaldık. Annem zayıf bir sesle,

– Kapıyı sürmele, dedi.

Bu tedbiri garip buluyordum. Gittim, sürgüyü sürdüm; tekrar yatağın yanına geldim.

– Söyleyeceğim şey biraz uzun Nihat, dedi, altına bir sandalye al.

Cevap vermeden itaat ettim. Yüzüne bakıyordum. Sarı ölüm rengi yavaş yavaş soğuk ve korkunç bir me-

nekşe rengine dönüyordu. Ağlamaya başladı. Gözlerinden iri yaşlar döküyor, saçlarının etrafına asılıp kalıyordu.

– Niçin ağlıyorsun anneciğim? İnşallah iyi olacaksın, diye elimle başını okşadım.

Gözyaşları içinde gülerek,

– Teselli istemem Nihat, dedi. Ölüyorum; bir saat sonra öleceğim. Bırak ağlayayım. Sevincimden ağlıyorum. Gelmeseydin, yetişmeseydin, mukaddes bir sır da benimle beraber mezara gidecekti. Senin haberin olmayacaktı.

Bir şey anlamıyor, dalgın dalgın yüzüne bakıyordum. O, zorla kaldırdığı elleriyle gözlerini kapayarak devam etti:

– Sakın hiddetlenme, kızma... Düşün ki işittiklerin bir ölünün ağzından çıkıyor. Ölüler sırlarını saklamazlar. Ölmezden evvel bütün hayatımızca gizlediğimiz şeyleri söylemek insanların en mukaddes vazifeleridir.

Ben yine bir şey anlamıyordum:

– Anneciğim, dedim, niçin hiddetleneceğim. Ne söylersen seve seve dinleyeceğim. Vasiyetini noktası noktasına yapacağım. İşte vaat ediyorum.

– Hayır, biliyorum, darılacaksın, diye cevap verdi. Sağ olsam, ölüm döşeginde yatmasam, ihtimal beni ayaklarının altına alacaksın, ezeceksin. Ama şimdi eminim, hiçbir şey, hiçbir şey... elini bile kaldıramayacaksın. İşte söyleyeyim: Baban, senin asıl baban değildir...

Gözlerimi açtım. Ve şaşırdım. Zayıf kolunu tutarak,

– Benim babam değil mi? Öyleyse babam kim? diye haykırdım.

Aptallaşmışım. O, bir elini dudaklarına götürerek rica eder gibi bana baktı:

– Yavaş Nihatçığım, dışarıdan işitecekler Halbuki ben yalnız sana söylemek isterim. Ben pek gençken kocaya vardım. Ölürken bile başımdan ayrılmayan, beni son nefesimde rahat bırakmayan herif bana o vakitler akla gelmez cefalar çektirmişti. Çocuğu olmuyordu. Her akşam, ‘Niçin gebe kalmıyorsun?’ diye beni azarlar, tahrik eder, hırpalardı. Üç sene bu hayata dayanamadım. Hasta oldum. Yatağa düştüm. Birçok doktorlar geldi. Beni iyi edemiyorlardı. Nihayet Dubois baktı. Bu bir Fransızdı. Kırk yaşında kadar vardı. Saçlarına kır düşmüştü. Gayet tatlı ve yanlış bir Türkçe konuşuyor, beni gülmekten katıltıyordu. Uzatmayayım. Ben bu Dubois’yi sevdim. Yataktan kalktıktan sonra bile her hafta beni görmeye geliyor, doktor olduğu için kimse bir şeyden şüphelenmiyordu. Beyoğlu’ndaki evine de gitmeye başladım. Aşkımız bir seneden ziyade sürdü. Ben sana gebe kalmışım. Evet, ondan sana gebe kalmışım. Fakat bu talih, bu mutluluk devam etmedi. Mösyö Dubois, memleketine gidiyordu.. Orada babası ölmüş, bütün ailesi, evi, küçük çiftliği kendisine kalmıştı. Yalnız kalmayı çok seven bir adamdı. İstanbul’daki görevini bıraktı. Anasının yanına, doğduğu köye çekilmek istiyordu. Beraber kaçmak için beni o kadar zorladı ki... tarif edemem... Ah keşke kaçsaydım... Nihayet beni kandıramayacağını anlayınca ümitsizliğe kapıldı. Veda için son defa evine gittiğim gün

tamam beş saat odasında kapandık. Ve yatağının içinde ağladık, ağladık. Ben gençtim. Ama o yaşlı başlı idi.. Ayrılacağımıza yakın eliyle okşayarak,

– Ah sevgilim, bu benim çocuğum, fakat yazık ki göremeyeceğim, dedi, hayat mutlaka üzüntü ve gözyaşı için yapılmıştır. Bari vaat et. Büyüdüğü vakit, hiç olmazsa görmek için bana gönderecek misin?

Ağlayarak ve yemin ederek vaat ettim. Bana köyünün ve çiftliğinin adresini verdi. Ölünceye kadar oradan ayrılmayacağını söylüyordu. Eminim ki hâlâ oradadır. Zira çok duygusal ve şair tabiatlı idi. İstanbul'a bile bu tabiatın şevkiyle gelmişti. Bir de hatıra olmak üzere bir fotoğraf bıraktı.

Yine gözlerini kapadı. Ve ağlamaya başladı. Hikâyesi ve mazinin tekrarı zavallıyı çok yormuştu. Hıçkırıklar içinde devam etti:

– O vakitten beri yirmi beş sene geçti. Ben her zaman gizli gizli bu fotoğrafa bakarım. Sen büyüdün, tamamıyla ona benzedin.. İşte ben ölüyorum. Yastığının altındaki anahtarları al, şu konsolu aç. Orada mavi bir zarfın içinde fotoğrafı bulacaksın. Arkasında babanın, sevgili Dubois'nın adresi yazılıdır. Git, onu bul. Eğer sağ ise söyle ki, son nefesinde onu hatırlayarak, onun adını söyleyerek, onunla geçirdiğimiz güzel ve tatlı saatleri düşünerek öldüm.

Ağlıyor ve tıkanıyordu. Elimi yastığın altına soktum. Mor bir kurdeleye bağlı dört anahtar vardı. En büyüğüyle yatağın başucundaki konsolu açtım. Mavi zarfı aldım. Ellerim titriyordu. Fotoğrafa baktım. Birden:

– Oh, dedim.

Bu resim tamamıyla bana benziyordu. Sanki tamamıyla benim fotoğrafım idi. Yalnız saçların kırlığı başka idi. Adresi okudum. Paris'in civarında bir köy... Hatta geçen sene oraya gezmeye gitmiştim. Tekrar zarfı kapadım. Anneme döndüm. Hiçkırması falan kesilmişti. Eline dokundum. Düştü. Bayılmıştı. Akşama kadar ayılmadı. Gece de kendine gelmedi. Sabahleyin uyuduğum kanepede gözlerimi açınca, bütün evi bir feryat kaplamış gördüm. Annem ölmüştü. Cenazeden evvel ben evden çıktım. Babama yüreğimin dayanamayacağından bahsetmiş ve kandırmıştım. İlk trene atladım. Paris'e indim. Miras işini babama, pardon... annemin Türk kocasına bırakıyordum. Vakit geçirmeden Mösyö Dubois'ı buldum. Anneme bıraktığı adreste oturuyordu. Küçük ve temiz bir köy evi... ilk görüşmemiz biraz tiyatromsu oldu. O gençlik fotoğrafını görünce her şeyi hatırladı. Annemin son dakikalarını anlattım.

– Ne sadakat! Ne sadakat, diyor ve titriyordu.

Bu bunamış, ak saçlı ve ak sakallı bir ihtiyardı. Beni iyi buldu. Sevdi. Meğerse o da hiç evlenmemiş. Bana ismini vermeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettim. Hâsılı uzatmayayım, dinimi de değiştirdim. İsmim bugün Pierre Dubois... Babamın Paris'te çok ahbabları vardı. Hukuktan diplomamı alınca bir ticaret bankasında bana önemli bir memuriyet buldu. Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim. Ey azizim, şimdi katıksız bir Fransız olduğumu anladın mı?"

Gülüyor ve muzaffer bir tavırla yüzüme bakıyor-

du. Mermere dayalı dirseklerim uyuşmuş, acıyordu. Geri çekildim:

“Anladım, lakin zaten Türk değilmışsınız ki... Piçmişsiniz!...” diyerek ayağa kalktım.

O, galiba benden takdir ve hayret bekliyordu. Sordu:

“Ne o? Gidiyor musunuz? Bari bir şey içseydiniz. Konuşurduk.”

Artık asabiliğim, Türk kafamı tutmuş, Türk hareminin erişilmez namusu hakkında beslediğim iman, bu masum ve mukaddes hayal artık kırılmış, artık perişan olmuştu.

“Mösyö Pierre Dubois ile konuşacak bir şeyim yok!” dedim.

Selam vermeden ayrıldım. Sokağa kendimi dar attım.

Otelde, yatağında o gece sabaha kadar hemen hiç uyumadım. Hep Ahmet Nihat'ın mektepteki tatsız, biçimsiz hallerini ve soğuk reveranslarını, garip vaziyetlerini düşünüyor ve sonra İstanbul'da Türklüğünü inkâr eden, Türklükten nefret eden, Türklüğü hakir görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşmaya çalışan uzun tımaklı, son moda giysili, tek gözlüklü züppeleri hatırlıyor, içimden, “Acaba bunların da hepsi piç mi? Hepsinin anneleri Beyoğlu'nda mı gebe kaldı?” diyor; korkunç kâbuslar arasında yırtılmış al ve harap hilaller içinde yükselen tunç ve ateş renginde büyük, siyah ve kanlı haçlar görüyordum.

BİR TEMİZ HAVLU UĞRUNA

“Balık istifi” denilen o kımıldanmaz, o nefes almaz kalabalıkla taşacakmış gibi dolu olan Şirket vapurunun kenarında, kaptan kulesinin altındaki dört ince, beyaz demir direğin içine, üç arkadaş çömelmiş, savaştan, parasızlıktan, bulgurdan bahsetmemek için eski zamanları hatırlıyor, dertleşiyorduk! Hava sıcaktı. Boğaz’ın tepelerindeki tek tük korular parlıyor, deniz düz mavi bir kadife gibi uzanıyordu. Başka milletlerin elinde olsa, bizim içinde yalnız sıkıntı duyduğumuz bu eğlencesiz, bu zevksiz, bu neşesiz İstanbul, kim bilir nasıl bir dünya cenneti olurdu? Babalarımız bu güzelliklerden istifade etmişler, yemişler, içmişler, sevmişler, sevilmişler, zevk içinde, heyecan içinde hayatlarını geçirmişlerdi. Biz şimdi babalarımıza benzemedikten başka, onların zevklerini ayıplamaya bile kalkıyorduk. O kadar kabalaşmış, alıklaşmış, aptallaşmıştık.

İsmi hatırlayamadığım eski okul arkadaşım,
“Ah keşke biz o vakitler dünyaya gelseydik...” dedi.

Bu kumral saçlı, kesik, kumral bıyıklı şişman bir

kalem beyi idi. Yirmi beş sene evvel Sarıyer okulunda beraber okumuştuk. O ne olmuştu? Bilmiyorum. O da tabii benim ne olduğumu bilmiyordu. Yalnız rasgeldikçe selamlaşıyorduk. İşte o kadar...

Öbürü?... Onun da ismini bilmiyordum. Galiba Gülhane Rüştüyesi'nden arkadaşım. Kıyafetinden onun da bir kalem beyi olduğu anlaşılıyordu.

“Amin denemeyecek boş bir dua...” diye başını salladı.

Pek zayıf, pek asabiydi. Merhum babasından dinlediği eski Boğaziçi âlemlerini, mehtap eğlencelerini anlatmaya başladı. Bebek Koyu hep kayıkla dolarmış. Bahai körfezinden, Kör Tahsin Bey yalılarının önünden geçilemezmiş. Gazeller, sazlar, ahlar şafağa kadar devam eder, bu genel ahenkten asabileşen bülbüller, sabahleyin güneş doğduktan sonra bile ötmekten vazgeçmezlermiş.

Şimdi, şimdi, şimdi...

Acı acı gülümseyen kumral, çocukluk arkadaşım canlı tahtelbahirler gibi bata çıka vapurla yarış yapmaya çalışan yunus balıklarını göstererek,

“Bütün Boğaz'ın keyfi, eğlencesi, mehtabı bunlara kaldı” dedi.

Öbürü dalgın gözlerle karşı sahile bakmaya başladı. Bir sessizlik... Artık çarkın patpatlarını duyuyorduk!

Ben bu sıkıcı sessizliği bozdum,

“Aslında dışarıda mesut değiliz” dedim, “fakat

evimizde? Çoluğumuzun çocuğumuzun arasında? Hayatımızın her türlü yokluklarını unutmaz mıyız?”

...

...

İkisi de manalı manalı gülümsedi. Kumral şişman-cası, azarlanmış bir çocuk küskünlüğü ile denize baktı. Öbürü yüzünü ekşitti,

“Yarama dokundun” dedi.

Anlamadım, sordum:

“Ne demek?”

“Bütün hayatımca sürececek bir kanserin ta üzerine bastın...”

Yine anlamadım:

“Yani, aile hayatında da mesut değil misiniz?”

“Mesutluk şöyle dursun, bilakis çok bedbahtım.”

“Niçin?”

“Sebebi görünür bir şey değil ki, söyleyeyim.”

...

Kumral şişman da gözlerini dalgalardan kaldırdı. Benim gibi sordu:

“Söyle, niçin mesut değilsin bakalım?”

Zavallı, yüzünü daha beter ekşiterek uzamış tıraşlarını kaşdı. Tepesi dökülmüş başı kocaman bir bilar-do yuvarlağı gibi muntazam, gayet parlak, gayet beyazdı.

“Niçin mi?” dedi. “Haydi derdimi anlatayım size...”

Malum ya, gönül kimi severse güzel odur! On beş, yirmi sene evvel şimdiki gibi görme görüşme, sevme sevişme yoktu. Evlenmek tamamıyla ezberden kötü bir

şeydi. Ben evleneceğim zaman, görücü gezmeye çıkacak anneme gönlümün sevdiği tipi tarif etmedim. Mesela,

Uzun boylu, ela gözlü, ablak çehreli, kâfuri beyaz olsun... filan gibi bir şey söylemedim. Yalnız sevmediğim şeyleri söyledim. Nefret ettiğim üç hal vardı. İhtimal bu üç hal ayrı ayrı birer güzellikti. Ama ben nefret ediyorum işte. Mavi göz, kısa boy, muhacirlik...

Anneciğim dedim, gözü mavi, boyu kısa, kendi muhacir olmasın... Ne olursa olsun, makbulüm! Aman bu üçüne dikkat et. Beni yakma.

Rahmetli annem dikkat edeceğine tekrar tekrar yemin etti. Kız aramaya başladı. Dünyada en hoşlanmadığım şey kadın boşamaktır. Evlenişim hem ilk, hem son olacaktı. Uzatmayayım, annem kızı buldu. Bana bir övgü, bir övgü... Tabii inandım. Nikâh oldu. Koltuğa girdim. Bir de duvağı kaldırıncaya ne göreyim: Çiğ mavi iki göz...

Ayakta duruyordu. Baktım, başı benim belimin hizasına bile gelmiyordu. İsmi sordum. Konuşmaya başladık. Ah o siygalar, o muhacir siygaları... Geliri, gideri, yaperi, ideri! Gözlerim karardı. Sanki dünya kafama yıkıldı. Vurulmuş gibi koltuktan çıkarken annem beni tuttu:

– Nasıl yavrum, memnun oldun ya?...

– Allahtan bul, anne, beni yaktın dedim.

– Niçin, diye şaşaladı.

Merdivenin başında duruyorduk. Biraz ilerdeki kadınların işitmeyeceği kadar yavaş bir sesle konuştuk:

– Ben sana, mavi gözlü olmasın, demedim miydi?

– Çok güzeldi! Onun için maviliğine dikkat etmedim.

– Boyuna ne diyeceksin?

– Yaşı küçük. Daha büyür oğlum.

– Ey, muhacirliğine?...

– Muhacir ama, çok asilzade! Soyu soppu belli...

Ona tamah ettim.

...

Ayrılmak, bilhassa ‘ezberden evlenme’ usulünü kabul ettikten sonra ayrılmak, büyük bir cinayetti; zavallı kızın ne kabahati vardı? Hiç bozuntuya vermedim. Talihine razı olmuş bir esir gibi ocağıma sadık kaldım. Beş çocuğum oldu. Gelinlik bir kızım yetiştiriyor. Düşünün, insanın nefret ettiği, sinirlerine dokunan hallerle ölünceye kadar girift kalmasın! Mavi göz, kısa boy, muhacirlik... Karımın boyu bir santimetre bile büyümedi. Asilzadelikten de bir şey anlamadım. Gözleri çok güzelmiş derler. Halbuki ben mavi duvarlı cennet bile olsa içine girmek istemem. Şimdi böyle zevkimin taban tabanına zıddına kurulmuş bir yuva bana ne kadar saadet verebilir? Dışarıdaki mahrumiyetlerimi evimde unutabilir miyim, söyleyin...”

Sesimi çıkaramadım.

Kumral şişman acı acı güldü. Dedi ki:

“Ailem hakkında şimdiye kadar kimseye bir şey söylemedim. Hem böyle gevezelikleri âdeta namussuzluk sayarım. Ama şimdi icap etti. Dertliler gibi hasbıhal ediyoruz. Birbirimizi ayıplayacak halimiz yok.

Ben de senin gibi ezberden evlendim, ama kendim istemedim. Gençken meramım ölünceye kadar bekâr kalmaktı. Bir akşam annem damdan düşer gibi,

– Eğer evlenmezsen sana hakkımı helal etmem, dedi.

Gayet uygun bir kız bulduğunu söyledi. Şart mart koymaya meydan vermedi. Beni sıkboğaz etti. Ne mizacıma, ne zevkime, ne arzuma önem verdi. Mesela ben okur yazar şeytanca, şuh bir kadın isterdim. Esasen sükûndan, sessizlikten nefret ederim. Annemin pek uygun bulduğu kız son derece sessiz, iki lafı bir araya getiremez, durgun, okuyup yazması yok, anlayışsız bir zavallıydı. Annem asilzadelik filan düşünmemişti. Bir gün nasılsa Kocamustafapaşa'ya, Sümbülefendi'yi ziyarete gitmiş. Sokakta aptesti sıkışmış. Rasgele bir kapıyı çalmış. Kapıyı mahcup bir kız açmış. Annem aptest almak istediğini söylemiş. Kızcağız,

– Buyrun, hanım nine, diye hiç tereddüt göstermeden annemi içeri almış. Yerlerin, merdivenlerin, musluğun temizliğine annem bayılmış. Aptest aldıktan sonra, bu kızcağız hemen karşısına koşmuş, gayet temiz, gayet beyaz, ütülü, mükemmel bir havlu tutmuş. Annem bu ikrama, bu terbiyeye bütün bütün bayılmış,

– Kızım senin annen, baban var mı, diye sormuş.

– Var, efendim cevabını almış.

Kızcağızın ezilip büzülmesi daha ziyade hoşuna gitmiş. Lütuf damarları kabarmış:

– Benim bir oğlum var, ister misin, seni ona alayım, demiş.

Kız utancından kıpkırmızı kesilmiş. Hiç cevap ve-

rememiş. Annem bu sükûtu ikrar saymış. Sümbülefendi dönüşünde tekrar eve uğramış. Ama bu sefer aptest almaya değil.. Görücü gibi! Adresimi vermiş. Kendine temiz havlu tutan kızı annesinden, Allahın emriyle, peygamberin kavliyle istemiş! Benim hiçbir şeyden haberim yokken iş olup bitmiş! Evvela karşı koymak istedim. Annem,

– Vallahi kendimi öldürürüm. Ben söz verdim. Hakkımı sana helal etmem, diye ayağa kalktı.

Nihayet bu temiz evin, temiz kızıyla evlendim. Kadınlık adına düşündüğüm şeylerin hiçbirini karımda bulamadım. Doğrusu şimdi yalımızın her yeri bir hamam kadar temiz... Tavanlar bile sabunla ovulmaktan parıl parıl parlıyor.

Havlularımız hep ketenden... hep ütülü! Keskin keskin lavanta çiçeği kokuyor... Ama bunlar benim için bir saadet değil... Benim de çocuklarım oldu. Temiz temiz büyüdüler. Fakat düşünün, hayatımın en mühim emeline annemin bir aptesti hâkim oldu. Talihimi bir temiz havlu temin etti. Evet, ben bir temiz havlu uğruna yandım. Bir temiz havlu uğruna...”

Vapur, Sarıyer'e yanaşıyordu. Kalktık. Ufki parmaklıkların arasından birer birer güverteye geçtik. Çömelmekten bacaklarımız öyle uyuşmuştu ki... Tıpkı oğullarına kız aramaya giden romatizmalı anneler gibi, badikleyle badikleyle yürümeye çalışıyorduk.

sükûtu ikrar saymak: sessiz kalmayı “evet” anlamında kabul etmek.

TERAKKİ

–Fantezi–

Yaz... Ramazan! Hava öyle sıcak ki... İndirilmiş perdelerin arkasında gizli gizli tutuşan, fakat hiç gürültüsü duyulmayan bir cehennem var sanılacak. Niya-zi'yle Neşet, duvarları yeşil kâğıt kaplı odanın kapı tarafındaki geniş bir koltuğa iki canlı keyif heykeli gibi uzanmış, cigaralarının dumanları içinde konuşuyorlar:

...

“Evet.”

“Olur iş değil.”

“Bu kadar az zaman içinde.”

“Bu kadar terakki!”

“Bu kadar değişiklik!”

“Âdeta insan gözlerine inanmayacak.”

“Sekiz, on sene evvelki yolları, evleri, arabaları, tramvayları, kıyafetleri, hele o vapurları bir hatırla.”

“Telefon yoktu be!”

“Elektrik var mıydı?”

“Ya sinema?”

“Ya otomobil?”

“Ya gramofon?”

“Yalnız o var işte...”

“Vardı amma nasıl?”

“Nasıl?”

“On beş sene evvel ben kırk paraya lastik boruları kulağıma takar, öyle bir tuhaflık, bir hadise karşısında imiş gibi, hayretle dinlerdim.”

“Uçağa ne diyeceksin?”

“Olur iş değil.”

“Kim böyle kuş gibi havada uçulacağına, Türklerin de uçacaklarına inanırdı?”

“Zeplin?”

“Vay anasını! Koca bir zırhlı. Fakat havada uçuyor. Farkı bu.”

“Bu muhakkak.”

“Pekâlâ, ama pahalılığa ne diyeceksin?”

“Tabii her şey gibi paranın da kıymeti değişti. Para çoğaldı. Malların fiyatları yükseldi.”

“Para çoğaldı mı, azaldı mı?”

“Vallahi bilmiyorum.”

“Ben de bilmiyorum.”

“Bilmediğimiz şeye karışmamak...”

“...Bu doğrudur amma...”

“Amma?”

“Bizim elimizden gelmez.”

“Fakat şunu itiraf etmeli ki, her gülün bir dikenini olur.”

“Tabii.”

“Terakkinin de bazı pot gelen cihazları olacak.”

“Ne gibi?”

“Mesela...”

Niyazi, misalini söyleyemez. Sokaktan şiddetli, keskin, gür, canlı, latif, parlak, ahenkli bir ses gelir...

“Dünya değişti. Eski günler geçti. Merhamet, mü-rüvvet, insaniyet kalmadı. Herkes keyfinde, eğlence-sinde, kimse kimseyi düşünmez oldu. Bu ne haldir?”

Birbirlerinin yüzlerine bakışlırlar. İster istemez, alışılmış bir hareketle, tellenmiş sigaralarını önlerinde-ki tablada söndürürler:

“Bu ne?”

“Bilmem...”

Sokaktan gelen ahenkli ses aynı şiddet, aynı leta-fet, aynı azamet, aynı belagatle devam eder:

“...Dünya bir boş şeydir. Yazıklar olsun onu iste-yen köpeklere! Uyanın, kâinata ibretle bakın. Geçici olan şeylere aldanmayın.”

Neşet, bir eliyle başını, diğer eliyle sarı pijaması-nın üstünden kalçasını kaşır. Yüzünü ekşitir. Niyazi, altdudağını ısırarak yavaş yavaş doğrulur:

“Bu ne be?”

“Saçma...”

“Ama ne güzel, ne yanık söylüyor...”

“Gayet güçlü bir hatip olacak.”

“Şüphesiz.”

sokaktan gelen ses:

“...Bugün varız, yarın yok! Gündüzün sonu gece. Aydınlığın sonu karanlık. Ateşin sonu kül. Hayatın so-

nu ölüm. Ölümden kim şüphe eder? Altınlara boğulsak, demirden, çelikten kaleler içine saklansak, mutlaka ölüm oku gelip bizi bulacak. Er geç bize yetişecek. Bu kadar muhakkak bir akıbet karşısında gaflete düşen, nefesine uyan, yarını unutan insan mıdır? Hayır. Hayvandır. Nefesine uyanların, zevkten başka bir şey tanımayanların, hayvanlardan ne farkı var?”

Neşet ayağa kalkar, der ki,

“Bu bir feylesof!”

“Hem derin...”

“Hem pek derin feylesof!”

“Bak, bak, bak, ne diyor.”

Sokaktan gelen ses daha yanık bir hararet, daha azametli bir şiddetle:

“... Merhamet, şefkat, elâlem kimsenin umurunda değil. Sadakanın ismi unutulmuş. Yiyiniz, içiniz, keyif ediniz. Çalınız, oynayınız. Güzel evlerin içinde, temiz karyolalarda, rahat rahat, gündüz uykularına yatınız. Ah nerede erdem?”

Niyazi oturduğu yerden,

“Hem sosyalist, be!” der.

“Ne demek?”

“Güpegündüz, bir başına, sokak ortasında bu kadar serbest laf söylemek...”

“Bakalım bir başına mı?”

Niyazi kalkar, pencerenin yanına gider, kapalı perdeleri aralar. Bakar, bir kahkaha atar.

“Olur iş değil be!”

“Ne?”

“Gel de bak.”

Neşet merakla pencereye koşar. Perdenin arkasından dışarıya bakar. Sokakta, tek başına, yavaş yavaş yürüyen, üstü başı perişan, omuzu torbalı, eli asalı bir adam gözlerini pencereye kaldırır, boynunu bükerek, “Allah rızası için bir dilim ekmek!” der.

Niyazi ile Neşet, bir an öyle kalırlar. Sonra hayretle birbirlerine bakışırlar:

“Ne dersin?”

“Olur iş değil?”

“Dilenci be!”

“Feylesoftan dilenci!”

“Yok, dilenciden feylesof!”

“Hem hatip.”

“Yalnız hatip mi?”

Niyazi kaldırdığı perdeyi tekrar kapatır.

“Bizim Darülbedayi’de böyle gür sesli bir hatip yok...”

“Yok vallahi...”

Gülüşürler.

“Hem ne şiddet!”

“Evet, öyle...”

Dışarıda, daima değişen, asla eskiye benzemeyen hayatın hiç şimdiye kadar görülenlerini andırmayan yeni dilencisi susmaz:

“Gülün, gülün... Gülmenin sonu ağlamadır. Kavuşmanın sonu ayrılık... Yazın sonu sonbahar... Yükselişin sonu düşüş!.. Hayatın sonu ölüm! Acaba ibret gözüyle şu dünyaya bir baksanız... vs... vs...”

Uzaklaştıkça işitilmemeye başlayan hareketli geçici bir hutbe gibi devam eder. Eski yerlerine oturan Neşet'le Niyazi, yine cigaralarını tellendirirler.

“Sekiz on sene evvel İstanbul'da bu kadar muntazam söz söyleyecek, bu kadar hikmeti bir ağızda etrafa saçacak bir öğretmen var mıydı?”

“Halbuki şimdi...”

“Bir dilencideki bu belagat!”

...

“Daha doğrusu bu küstahlık!”

“Olur iş değil.”

“Olur iş değil vallahi...”

RUZNAME (GÜNLÜK)

27 Eylül 1912

Dün Karaburun'dan geldik. Galiba bu gece şimendifere bineceğiz. Karadağ harp ilan etti. Bulgaristan ve Sırbistan henüz susuyorlar. Kimi gördümse,
“Mutlaka harp olacak?...” diyor.

Ben hâlâ ümit etmiyorum. Niçin harp olacak? Balkan hükümetlerinin istedikleri verildikten sonra harbe ne hacet? Buna aklım ermiyor. Otuz dokuzuncu alayın üçüncü taburundayım. Askerî hastanenin arkasındaki viranelikte oturuyoruz. Çadırlarımız intizamsız aralıklarla kurulmuş. Yüzbaşım Faik Efendi, Selânikli. Kısa, tombul, kuvvetli bir çocuk. Lakırdı söylerken sesi titriyor. Bu hal kalbinin iyiliğine, yani ruhunun hafifliğine delâlet eder. Diğer arkadaşım Eşref Efendi uyanmamış Türklerden. Terbiye ve harekâtı, askerî olmaktan ziyade doğal, mekanik. Hemen bütün bölüğü o idare ediyor. Ben daha misafirim. Neferleri tanımıyor, isimlerini bilmiyorum. Demek muharebe olursa son derece

münasebetsiz şartlar dahilinde ateşe gireceğim.

1 Teşrinievvel (Ekim)

Ordugâhtayım. Burası Köprülü'nün iki saat ötesinde bir vadi. Bir yayla... Soğuk ve rutubetli. Hâlâ harbi bekliyoruz. Benim gözlerim ağrıyor, nezleyim. Ne düşünebiliyor, ne hareket edebiliyorum.

4 Teşrinievvel, Köprülü

Diyorlar ki, "Harp başladı..." Fakat kimsenin bir şeyden haberi yok. Ne telgraf geliyor, ne gazete. Bugün nöbetçiyim. Şimdi, yani gece yedide hareket emri verildi. Çavuşlara vesaireye lazım gelen tembihleri verdim. Yarın Güzeyil'e gideceğiz. Burası küçük bir köymüş.

Umumi harekâta dair bize hiç malumat verilmiyor. Her gün bir alay emir yayınlanıyorsa da bir şey anlamak mümkün değil.

5 Teşrinievvel

Bu sabah alayla hareket ettik. Hava güzeldi. Şimdi karargâha geldik. henüz çadırlar kurulmadı. Ben çok yorgunum. Yorgunluktan biraz başım ağrıyor. Yolda mola ederken bir "Turan" gazetesi bulduk. Tarihi 2 Teşrinievvel idi. Bulgaristanla, Sırbistan'ın münasebetlerini kestiklerini yazıyordu. Hatta Vedranje civarında bir muzafferiyet haber veriyor.

Karadağ'da yine muzafferiyetler...

Yolda küçük bir çiftliğe rastgeldik. Yarıcılarını Bulgar olacak. Eski ve viran bir kilisesi var. Etrafında bir-

kaç asker duruyordu. Niçin orada bulduklarını sorduk. Meğerse bir Osmanlı Bulgar neferi çok rakı içmiş. Ve yolda yürürken birden düşmüş ve ölmüş. Çiftlikte papaz aramışlarsa da bulamamışlar.

Bizim bölüğe yeni gelen Bulgarlar ölüye doğru soğuk soğuk baktılar ve hiçbir etkilenme göstermeksizin yollarına devam ettiler.

Burada, Güzeyil karargâhında bakalım kaç gün kalacağız?..

Neferlerde büyük bir neşe yok. Subaylarda da öyle. Fakat korku ve yeis de yok. Yemek içmek meselesi güçleşti. Dün yemek ve çorba tuzsuzdu. Köprülü'de tuz bulunmadı. Subaylar candan ve gönülden çalışmıyorlar. Yahut ben öyle görüyorum. Bunun en büyük sebebi âmirlerin iktidarsızlıkları... Amirler, hatta karargâh için verdikleri emri bile icra olunmadan değiştiriyorlar. Fırka emrini okudum, güzel yazılmıştı. İnşallah erkânıharplerimiz muktedirlerdir.

İşte yorgun ve ümitsiz bir dua...

Erkânıharpler, âmirler, kumandanlar, zabitler ne olurlarsa olsunlar. Balkan Harbinde ancak bir şekil bulunacaktır.

Ya Bulgarlar bizi ezip geçecekler, yahut biz onları ezeceğiz.

Ve bu ezmek hadisesine en az girecek şey de teknik, harbin o meşhur tekniği olacaktır.

5 Teşrinievvel

Sabah, güneş daha doğmadan, "Çadır yık" borusu

muktedir: güç yetirir, iktidar sahibi, görevin üstesinden gelebilir.

vuruldu. İleriye gideceğiz. Galiba Bulgarlar taarruz ettiler.

Akşam... Bugün, öğleüstü Kiliseli'ye geldik. İnce ince yağmur yağıyordu. Hâlâ bu yağmur devam ediyor. Usturumca fırkasının kırk üçüncü alayı solumuzda, çayırılıkta. Alay yaveri bana, erkânıharbin bir lafını gülerek tekrar etti. Hep diyormuş ki, "Ahval vahimdir..."

Bakalım ateşe ne gün gireceğiz?

Yüzbaşım iaşe işleriyle uğraşmak üzere Köprülü'de kaldı. Bölük şimdi benim emrimde. Yalnız genç mülazım arkadaşım Eşref Efendi var. O da bugün nöbetçi..

Askerin hepsi acemi. Hatta silah doldurmasını bilmiyorlar. İhtiyatların çoğu da Pomak. Bir kelime Türkçe bilmiyorlar. Onbaşılardan, çavuşların içinde bir vücut, parlak ve açık bir göz göremiyorum.

İşte bu kadar elverişsiz şartlar içinde harbe giriyorum. Netice muzafferiyet olursa hayret etmekten memnun olamayacağım. Ama bütün bu hareketler bana hep bir oyun gibi geliyor.

Hâlâ kendimi bir manevraya gidiyor sanıyorum.

Hareketimiz o kadar hissiz ve maneviyatsız ki, ancak bir manevra böyle olabilir.

Hani nutuklar, hitabeler, heyecanlar, şarkılar, alkışlar... Hiç, hiçbir şey yok. Bulgar ordusunu gözümün önüne getiriyorum. Orada kim bilir ne kadar hayat ve

ahval vahimdir: durumlar kötü.

iaşe işleri: yemek-içmekle ilgili işler.

heyecan vardır...

6 Teşrinievvel, Kiliseli

Bugün kalkmadık. Pirlepe alayının Breşura taburu geldi. Ben kasabada idim. Ne intizamsızlık Yarabbi! Zabıtların bile tavırları başka idi. Ve belki sarhoştular.

Akşam tabura döndüğüm zaman İkinci Bölük Mü-lazımı Faruk, Bulgarların tecavüz ettiklerini, Çarova'nın düştüğünü, Sırpların Priştin'e doğru ilerlediklerini söyledi. Havadis bir erkânıharpten çıkıyormuş. Sözde bizim planımız Bulgarları buraya düşürmek, burada bir meydan muharebesi vermek imiş...

Fakat hep miş, miş, miş...

Ne gazete var, ne telgraf. Umumi hareketlerin hiçbirinden haberimiz yok. Koca ordugâha bir gazete olsun gelmiyor. Yarın ihtimal yol görünecek.

8 Teşrinievvel, Kiliseli

Uyuyordum. Tabura "Hazır ol" vurdu. Kalktık, toplandık. Hava, fena halde soğuk. Asker de toplanıyor. Çadırların arasına silah çattılar. Yarım saate kadar bir yere gidiyoruz. Fakat nereye? Bilmiyorum. Alay emri verilmediği için kimse de bilmiyor.

Daha tabur yaveri alaya gitmemiş.

9 Teşrinievvel

Komanova'ya giden derenin içinde ordugâh kurduk. Bütün fırka hareket etmişti. Topçu için yolları düzelttiğimizden beş saatlik mesafeyi sekiz saatte aldık.

Bu sabah iki nefer gelmiş. Bulgarlar büyük bir kuvvetle Sultantepe'ye hücum etmişler. Yüz elli kişi imişler. Sözde teslim olmuşlar. İkisi kaçmış. Bulgarların bu-

raya üç saat mesafede olduklarını iddia ediyorlar.

Eğer sahi ise bugün, yahut yarın çarpışmak muhakkak...

Gündüz saat beşte hareket ettik. Nereye gittiğimizi bilmiyoruz.

10 Teşrinievvel

Dün buraya gelmiş ve portatif çadırlarımızı kurmuştuk. Top - tüfek sesleri işittik. Gece hareket emri verildi. Şimdi yola düzüldük. Yine nereye gideceğimizi bilmiyoruz.

Garibi şu ki erkânıharpler de bu muammayı bilmiyorlar. Yolda bizi görünce şaşırdılar.

Bugün muharebeye girdik. Daha düşmanı görmeden dört yaralı bıraktık. Üçü öldü. Topçuların muhafızımız. Topçu mevzilerinden düşmanın kaçtığını gördük. Ve dürbünle takım çavuşlarımıza gösterdik. O kadar sevindiler ki... Sevinçlerinden avazları çıktığı kadar bağırdılar. Biz boyuna top atıyoruz, fakat onlar niçin atmıyorlar?

Ayın kaçı? Bugün ne? Bilmiyorum. Benimle beraber kimse de bilmiyor. Ne felaket Yarabbi! Ricatin, inhizamın en çirkinini gördüm. Bugün burada, Köprülü'nün önündeyiz. İkinci fırka kaçtı. Yalnız biz, nizamiye fırkası kaldı. Birden ricat emri verildi. Hep kendimizi galip sanıyorduk. Meğer müthiş surette mağlup imişiz. Toplar filan hep kaçtı. En nihayet bizim tabur

ricat: bozgun halinde geri kaçış.

inhizam: hezimete, yenilgiye uğrama.

kalmıştı. Biz de çekildik. Bütün gece, tam on iki saat yürüyerek sabaha yakın Kiliseli'ye geldik. Oradan dün sabah kalktık. Buraya döküldük. Yolda uzun bir muhacir kafilesine tesadüf ettik. Oh ne felaket! Kadın, çoluk çocuk, tam beş bin ev imiş.

Bu gece, açıkta, beklemede kaldık. Düşman görünmedi.

Bugün ayın on üçü olduğunu taburun eczacısından şimdi öğrendim. Demek üç gün, kaçışın kâbusu içinde geçmiş.

14 Teşrinievvel, Köprülü

Kaç gündür, kaç gecedir burada çekmediğimiz sefalet kalmadı. Üzerimize yağmurlar yağdı. Çamurlar içinde yuvarlandık. Askerin hepsi hasta. Kazanlar yolda bırakıldı. Hepimiz açız.

Rezalet, felaket son dereceyi buldu. Dağlara yavaş yavaş kar düşmeye başladı. Dayanılmaz derecede soğuk. Rüzgâr durmadan esiyor.

İşte şimdi hareket emri verildi. Nereye? Kimse bilmiyor. Niçin? Kimse bilmiyor. Gözlerini kaybetmiş bir kör sürü gibi bocalayıp gidiyoruz. Ortada ne kumandan var, ne kumanda.

Ortada mekkâreler yok. Mekkâreciler yok. Cephaneler siperlerin içinde yerde kaldı. Herkes şaşırılmış. Hal ve mevki o kadar tahammül olunmaz derecede ki...

Şimdi otuz sekizinci alaydan Şevket Efendi isminde bir yüzbaşının intihar ettiğini haber aldık.

mekkâre: muhimmat ve erzak taşıyan yük katırları ve ona eşlik edenler.

Hemen herkes intihar etmek istiyor.

Yazık namusa bir kıymet ve ehemmiyet verenlere...

15 Teşrinievvel 1328

Köprülü'den dün geçtik. Bulgarlar bizimle eğleniyorlardı. Şimdi Pirlepe yolundayız. Sözde Edirne tarafında muzafferiyet varmış, filan ve falan.

Bunlara kimse inanmıyor. En büyük intizamsızlık, açlık, perişanlık içinde ricat ediyoruz. Abdülhamit'in İstanbul'a gittiğini duyduk. Padişah yüz yirmi bin kişi ile Edirne'ye hareket etmiş. Buna da kimse inanmıyor.

Artık Rumeli'nin gittiği muhakkak. Fakat bütün şu kolordular, şaşırılmış koyun sürüleri gibi kurşun ve güile altında; kar, çamur ve hastalık içinde mahv olacak.

Ah, acaba, ondan sonra aklımız başımıza gelecek mi?

16 Teşrinievvel

Pirlepe yolunda, İzidor'dayız. Dün akşam Bulgarlar Köprülü'ye girdiler. Uzaktan top sesleri işitiliyordu. Biz bir artçı bırakarak gece kaçtık. Bu kaçışımızda oldukça intizam vardı. Ve haber aldık ki üç gün evvel Üsküp düşmüş.

Yolda koşa koşa gidiyoruz. Arkadan top, yandan tüfek sadaları geliyor. Hava güzel, çamur yok. Fakat hepimiz aç ve hastayız. Hiçbir şey düşünmüyor, dilimdeki peksimet yaralarının sızılarını dinleyerek ilerliyorum.

Demek Türklerin yaşamak hakkı yokmuş.

Yanımızda düşmanın süvarileri, öncü birlikleri

göründü. Ben takımımınla beraber taburun sağ cenahını himaye için tepelere çıktım. Aşağılara bakıyor, bakıyor, fakat bir şey göremiyordum.

17 Teşrinievvel

Bu geceyi İzidor Köprüsünün üzerinde geçirdik. Düşmandan demek hâlâ bir nişan görünmedi. Fakat Köprülü'ye geldikleri muhakkak. Biz bu saat her tarafla münasebetimiz kesilmiş, habersiz ve ümitsiz, bu rutubetli taşların, ıslak toprakların üzerinde sürünürken acaba Babiâli ne yapıyor? Mütareke ne vakit olacak? Konferans ne vakit başlayacak? Artık bu korkmuş ve perişan asker geriye dönemez.

Rumeli eski şeklini alamaz. Artık Rumeli bir daha yapışmamak üzere Türk ilinden kopmuştur. Avrupa'nın orduları gelip, Sırp ve Bulgarları buralardan çıkaramaz ya!..

Sekiz sene evvel, mektepten yeni çıktığım vakit gezdiğim bu yerleri bir gün böyle kaçarak terkedeceğimi hiç aklıma getirir miydim?

Heyhat... Mademki biz asker değiliz, mademki bizde askerlik için lazım olan zekâ ve itaat yok, mademki bizde bir ideal, bir vatan hissi, nihayet bir lisan yok...

Bölüğün yarısından çoğu Türkçe bilmiyor. Tabur Babil Kulesi gibi. Ne alanın satandan, ne satanın alandan haberi var.

18 Teşrinievvel

Bu gece Abdi Paşa hanlarında, yine açıkta yattık.

Şimdi Pirlepe'ye gidiyoruz. Diyorlar ki, orada çok asker var. Ve Manastır'daki kuvvetlerle birleşip Sırlara müdafaa edecekmişiz.

19 Teşrinievvel

Bu gece Pirlepe'nin ovasında yattık. Asker son derece yorgun ve perişan. Bölükteki zabıtlar hasta. Yüzbaşı ishal oldu. Mülazımısaniye sıtma tutuyor. Benim sol ayağım fena halde şişti. Üzerine basamıyorum. Fakat gayret ediyorum. Korkuyorum ki kangren olmasın. Kasıklarımındaki bezler birer yumurta kadar şişti. Bu sabah bölüğü hazırlarken ikinci tabur yaveriyle konuştum. Hep Edirne tarafındaki muzafferiyeti bekliyormuşuz. Eğer orada galibane muharebe edersek ileri gidebilecekmişiz. Mağlup olursak muharebe bitmiş sayılmış. Zaten bu tabii değil mi?

Altıncı Kolordu, Yunan taraflarına gitmiş. Yani Selânik'e. Bizim vazifemiz Boğazları tutmak, düşmanı geçirmemek imiş.

Şimdi bir yere hareket ettik. Fakat nereye? Bilmiyorum. Her vakitki gibi kimse de bilmiyor. Çünkü sabahdan beri verilen emirler yarımşar saat ara ile hep değişti.

22 Teşrinievvel

Peltuvar'ın sağında bir köyde bir gece yattık. Dehşetli bir fırtına çıktı. Asker ve mekkâre perişan oldu. Daha güneş doğmadan tekrar hareket emri verildi. Kalktık, yürümeye başladık. Pirlepe'ye geldik. Orada beş saat daha koştuk. Şu akim ve berbat sırtları tuttuk.

Sözde düşman bu taraftan gelecekmiş. Uzaktan tüfek sesleri işitiliyor. Gece o kadar soğuk oldu ki benim çarıklarım donmuş. Ayağımı kımıldatamıyorum. Soğuktan hiç uyuyamadım.

Yarım saate kadar gözetleme mevkiimizi diğer bir bölüğe terkederek bu korkunç taşlığın dibine ineceğiz.

Dün akşam Mehmet Ali Bey isminde bir erkânıharbi, paşa yapmışlar. Ona bir suvare tertip ediyorlarmış. Bu zat büyük bir zafer vaat ediyormuş. Bakalım, görelim. Fakat kurşundan evvel soğuk ve kar bizi öldürecek. Bizi bire kadar kıracak.

Top sesleri geliyor. Birinci tabur ileriye doğru hareket etti. Top ve tüfek sesleri iki saattir devam ediyor. Muharebe mevziine geldik. Hâlâ düşmanı göremiyoruz.

23 Teşrinievvel

Bu gece de açıklarda yattık. Üzerimize kar gibi çiy yağdı. Topçuların ve süvarilerin ileri karakolu idik. Şimdi yine bir saattir yürüyoruz. Bilmem nereye gidiyoruz. Sağımızdan birçok top ve tüfek sesleri geliyor. Demek yakınımızda büyük bir muharebe oluyor.

24 Teşrinievvel

Bu gece pis bir samanlıkta yattık. Burası bize bir saray geldi. Şimdi, yani sabahleyin erkenden dün otur-

duğumuz yere gidiyoruz.

25 Teşrinievvel

Bu gece Manastır - Pirlepe yolunda bir tarlada yat-
tık. Her vakitki gibi yine açıkta. Dün ikinci taburun ge-
ri çekilmesini temin etmiştik. Sözde bugün de Manas-
tır'a gidiyorduk. Yolda erkânıharpler bizi çevirdiler.

Şimdi geriye döndük.

Hava gayet soğuk ve rutubetli. Neferlerin hepsi
hasta.

26 Teşrinievvel

Dün dehşetli bir muharebe oldu. Biz fena halde
mağlup ve münhezim olduk. Bizim tabur geri çekilme-
yi temin ediyordu. Çok telefât verdik.

Gece Manastır'a döküldük. Fakat Garp Ordusu
kumandanı bizi şehrin içine sokmadı. Şehrin dışarısın-
da başıboş dolaşıyoruz. Kuşbaşı kar yağıyor. Ayakları
donan neferler haykırıyorlar. Yaralılar arabaların üs-
tünde, yerlerde, karların ve çamurların içinde kıvrana-
rak, inleyerek can veriyorlar.

Bu hal, sefaletin şüphesiz son derecesidir. Fakat
Garp Ordusu kumandanı bizi zayi etmeye, bire kadar
mahv esir olmamıza karar vermiş.

Ve mademki bu da askerliktir, itiraz etmek olmaz.

Kar hâlâ yağıyor. Şehrin dışında, bir Çingene ku-
lubesinde titriyorum. Ayaklarım donuyor. Ne olacak
gibi duruyoruz.

Ne olacak?

Rezalet. Hepimiz mahvolacağız.

27 Teşrinievvel

Bu gece Mugilla köyünde yattık. Bölüklerin hiçbirinde asker yok. Perişanlık o kadar müthiş ve tamir olunmaz derecede ki, tarif edilemez.

Kar hiç durmadan yağıyor. Askerin hepsi hasta. Basur dehşetle hükmediyor.

Doktorlar şaşırıldı. Zabitler bile hep basur.

28 Teşrinievvel

İki gündür buradayız. Yağış ve rutubet hâlâ devam ediyor. Düşman henüz gelmedi. Niçin? Diyorlar ki, tahkimat yapıyormuş. Sonra gene diyorlar ki, Şam Kolordusu Selânîk'ten Köprülü'ye doğru yürüyormuş. Edirne'den haber yok.

“Kuvve-i maneviye” denilen şey külliye iflas etti.

Zannediyorum ki köyün üzerinde bir şarapnel patlasa bütün asker, bütün alaylar çil yavrusu gibi dağılacak. Arkadaşlarımız içinde hâlâ muzafferiyet umanlar var. Biz de yalancı bir ümit ile meyus görünmek istemiyoruz.

Bölüklere yirmi ikişer tane yeni nefer verdiler. Tüfek çatmasını bilmediklerini, ömürlerinde talim görmediklerini söylüyorlar.

29 Teşrinievvel

Aman Yarabbi! Sefaletin bundan müthişi var mıdır? Karların üzerine kaputumu koydum. Şunları yazıyorum. Askerin hepsi hasta. Sisten hiçbir taraf görünmüyor. Hafif karla karışık ince bir yağmur yağıyor.

Bu sabah oturduğumuz Mugilla köyünden hareket için emir verildi. Hemen kalktık. Buraya geldik. Öbür bölükleri bekliyoruz.

Nereye ve niçin gidiyoruz? Bunu yine kimsenin bildiği yok.

Tek tük silah sesleri geliyor. Alayımızın ikinci taburu şosenin üzerinden Manastır'a doğru geçti.

30 Teşrinievvel

Bu gece, açıkta, karların üstünde yattık. Manastır'ın altı kilometre önünde, jandarma karakolu yakınındayız. Her taraf çamurlu, yer kar içinde.

Uyuyorken sürekli top sesleriyle uyandım. Evvela rüya zannettim. Sonra anladım ki sahi. Şimdi ufukları sağır eden bu sesler sustu. Bakalım o beklediğimiz kanlı muharebe olacak mı? Yoksa bu sefalet içinde birkaç gün daha fazla çürüyecek miyiz?

1 Teşrinisani (Kasım)

Dün Manastır'a gittim. Tanıdıklarımla görüştim. Herkes meyus. Düşmanın hali de harap imiş. Bugün, sabahleyin mevzileri işgal ettik. Galiba biz taaruz ede-

ceğiz.

Fakat mademki taarruz edeceğiz, tahkimat için bu kadar neye çalışıyoruz? Dün Hüseyin Hilmi Paşanın mütareke ve müzakere için Avrupa'ya gittiğini işittim. İhtimal yalan. İhtimal sahi. Muharebede galip gelsek de (heyhat, hâlâ galebe ümit ediyoruz!) Rumeli'nin şekli değışecek, mutlaka muhtariyet verilecek.

Artık bu maneviyatı bozulmuş askerle, harp etmekte ne mana var?

2 Teşrinisani

Sabah şafaktan evvel kalktık. İnce ince yağmur yağıyor.

Mevzilerimizi işgale gidiyoruz.

Yüzde doksan dokuz bugün muharebe olacak.

Ümit edelim, belki muzafferiyet!

Saat altı.

Top sesleri gelmeye başladı.

Sağdan gelen top sesleri Yunandan alınan topların tecrübesi imiş.

Fakat soldan da top sesleri geliyor... Mevzilere girdik. Bekledik, düşman göründü, tekrar kayboldu. Bataryalarını görüyoruz.

Artık en ileri hattayız.

Gece... Mevzilerde yatıyoruz. Hava güzel, ay hilal halinde üstümüzde parlıyor. Ta ilerlerde düşman tarafında ışıklar görüyoruz.

Süngülerimizi taktık, öyle bekliyoruz.

3 Teşrinisani

Sabah oldu, sisli ve serin bir sonbahar sabahı. Henüz düşman ateşe başlamadı. Fakat bu sükûnet daha yarım saat sürmez. Üzerimizden karga sürüleri bağırsarak geçiyorlar. Solumuzdaki köyün köpekleri havlıyorlar. Civar mevzilerde subayların sesleri işitiliyor. Bugün muharebe muhakkak.

Fethi Beyin yirmi bin kişi ile Kırçova tarafına ilerlediği, Hayret Paşa isminde bir Arnavutun da onunla birleştiği rivayet olunuyor. Fakat hep rivayet.

Eğer yanlarımız bir şey yapmaya çalışırlarsa, düşman bütün kuvvetiyle bizim üzerimize yüklenecek.

Bizim arkamızda on altı topumuz varmış. Bu da bir "mış." Acaba düşmanınki ne kadar?

Şimdi patlayacak, görürüz.

Garp Ordusu karargâhından şimdi bir beyanname geldi. Mahvolan askerî namusumuzun bugün kurtarılması icap ettiğinden bahsediyor; "Ya ölüm, ya sebat" diyor. Ve "Muzafferiyet!" diye ilave ediyor.

Arkaya kaçacak yerimiz olmadığını tekrar ettikten sonra kaçacakların düzenli kıtalar tarafından kurşuna tutulacağını ihtar ediyor.

Saat üç

Karşımızda ateş başladı. Sağımızda, solumuzda dehşetli muharebe oluyor. Daha biz cevap vermedik.

Saat altı

Top muharebesi bütün şiddetiyle devam ediyor.

Saat dokuz

Top düellosu hafifler gibi oldu. Hava bulutlandı. İnce bir yağmur başladı. Taneler pek yakınımıza düşmeye başladı.

Saat on bir

Hava kapkara... karşımızdaki düşman sustu. Yalnız sağ cenahımızdan uzak ve derin top sesleri geliyor. Solumuzdaki top muharebesi daha yakın.

Düşmanın karşımızda patlayan iki topu vardı. Bizim bütün toplarımıza cevap vermeye çalışıyordu.

4 Teşrinisani

Sabahleyin şafak sökmezden evvel siperleri terk ederek geriye gelmemiz için emir verildi. Zavallı, maneviyatsız kalan askerler bir muzafferiyet olsa bu kadar sevinmezlerdi.

Halbuki sol cenahımızın takviyesine gidiliyor... Düşman bütün kuvvetiyle oraya yükleniyormuş. Bizi sözde ihtiyat olarak gönderiyorlar...

Bu gece çok yağmur yağdı, siperlerin içi sel oldu. Askerler ve cephane tamamen ılandı. Hepimiz şimdi çamurda yuvarlanmış hasta köpekler gibiyiz.

Saat iki

Yoldayız, Manastır'a doğru gidiyoruz. Yağmur yağıyor. Herkes mahzun mahzun yere bakıyor. Siyah çarşafli bir kadın okuyor, üzerimize üflüyor.

Saat yedi

Top seslerinin yanından yürüyoruz. Bütün alayımızla beraberiz. Yedinci Kolorduya takviye gidiyor-

muşuz.

Şimdi yağmurun altında dinleniyoruz. Önümüzde ve arkamızda tek tük toplar patlıyor.

Saat sekiz

Geriye dönüyoruz. Bu taraf kuvvetli imiş. Sağ cenahımızı takviyeye gidiyoruz.

Saat on bir

Manastır'dan geçtik. Herkes mahzundu. Top sesleri şiddetli. Hatta taneler Manastır'ın içine düşmüş, diyorlar.

Samanlıklarda askerle beraber yatıyorum. Yağmur durmadan yağıyor. Çamur o kadar çok ki, dizlerimizi geçiyor. Ben çok hastayım...

5 Teşrinisani

Erkenden kalktık. Galiba ihtiyattayız. Tırnavi köyüne düşmanın bir miktar kuvveti gelmiş. Onu Otuz Sekizinci Alay püskürtecekmiş. Biz de onların arkasından...

Saat on

Kaçıyoruz!...

Saat on bir

Köprü'nün başında toplandık. Önümüze de bir batarya geldi. Şarapneller boyuna yağıyor. Ne yapacağız? Niçin muharebe ediyoruz? Kimsenin bildiği yok.

Manastır'a mı? Heyhat!...

6 Teşrinisani

Bütün gece, taşlar ve çamurlar içinde, yağmur altında yürüdük. Darmadağın, hâlâ gidiyoruz.

Florina'ya.

Orada ne yapacağız?...

Saat on bir

Florina'ya geldik. İki saat oturduk. Şimdi gene kaçıyoruz. Harp etmeyeceğiz. Yalnız esir olmaktan korunacağız.

7 Teşrinisani

Dün gece yüksek bir boğazın taşlığında kaldık. Bütün kuvvet ürkütülmüş hayvanlar gibi dağıldı. Sabahleyin hareket ettik.

Gece, saat bir

Vornik köyüne geldik. Çamur o kadar müthiş ki, birçok hayvan saplandı kaldı.

Bütün toplarımızı düşmana terk ettik.

Şimdi çadırda oturuyor, ayaklarımın yaralarını yıkıyorum.

8 Teşrinisani

Kolordular, bütün Garp Ordusu perişan oldu. Neferler, zabitler birer yük katırına binmiş, intizamsız bir acele ile Görice'ye doğru kaçıyorlar.

Yağmur iyice yağıyor. Bırakılan topların hayvanları zayıf ve aç. Bütün yol boyunca sallanarak geçiyor-

lar.

Şimdi Bizemice köyünde miskin miskin oturuyoruz.

Neferler zabitlerin eşyalarını yağma ediyor, cep-hane sandıklarını keserek onların üzerine biniyorlar.

Muzafferiyetten dönülyormuş gibi herkes mesut ve şen. Havanın fenalığına rağmen herkes gülüyor, konuşuyor, hatta türkü söylüyorlar.

Kırçovalılar, Amavutlar birbirlerini arıyor, kahramanca naralar atıyorlar. Uzak ve yakın silah sesleri işitiliyor ki, Amavutların attıkları keyif silahları olacak.

9 Teşrinisani

Bu gece, ismini öğrenemediğim bir köyde kaldık. Kar yağdı, çamurda idim. Rutubet o kadar çoktu ki, sabahleyin sırsıklam uyandım.

Gece, saat üç

Bütün kolordular birbirine karıştı. Bu nihayetsiz karışıklıklar içinde ben de kayboldum. Yollar son derece bozuk. İki defa göğsüme kadar suya girdim.

Bataklıklarda birçok hayvan yığıldı kaldı. Koca koca süvari ve topçu atları açlıktan, yorgunluktan ve soğuktan yollara düşmüş. Her adımda bir hayvan leşine rasgeliniyor.

Bataklıklardan kurtulduktan sonra akıntıyı takip ederek bir köye giriyordum.

İkinci tabur zabitlerine rastgeldim. Onlarla bu geceyi güzel ve mahfuz bir köy odasında geçiriyorum. Kaputum emir neferimde kaldı. Çıplağım, kim bilir ne

kadar üşüyeceğim.

10 Teşrinisani

Yağmur karla karışık yağıyor. Saat üç, kalkıyoruz.
Yattığımız köyün ismini gene öğrenemedim.

Kayalıklar, bataklıklar, göller arasından geçiyoruz... Yattığımız köyün ismi Pirogil imiş.

Kar başladı...

Gece, saat beş

Görice'ye geldik. Büyücek, muntazam bir şehir.
Evleri hep taştan.

Akşamdan sonra girdik. Bizi geniş bir hana doldurdular. Açız. Kaç gündür ekmek yemedik.

Yarın bir köye gideceğiz.

Şimdi emir geldi.

11 Teşrinisani

Kâbizon köyüne gideceğiz. Askerler karmakarışık. Zabitler bağrıyorlar. Oturduğumuz han bir tımarhaneye döndü. Hava yine sisli ve yağmurlu.

12 Teşrinisani

Sabahleyin erkenden yola düzüldük. Yağmur yine yağıyor. Hava dumanlı.

Saat on

Önünden geçtiğimiz Toska köylüleri bize silah atıyorlar. Her köy, askeri yanaştırmıyor, silah atıyor.

Gece

Bir köye geldik. İçeriye asker sokmuyorlar, ateş ediyorlar. Suyun başında yükleri indirdik. Taşların üzerinde ateş yaktık...

Yağmur dindi, fakat soğuk o kadar çok ki...

13 Teşrinisani

Hava dumanlı, lakin yağmur yok. Buna şükrediyoruz. Dün gece fena halde hastalandım. Yemek yiyemiyorum. Ekmek yok. Olanı da taşlı, yahut mısırdan.

Saat üç

Hâlâ hazırlanıyoruz. Daha yola çıkamadık.

Saat on iki

Dağ yollarına tırmandık. Uçurumlar atladık. Nihayet şu derenin başına geldik. Bu gece buradayız. Çok şükür ki yağmur yok.

14 Teşrinisani

Bu gece bölük hareket etti. Ben hastalandım. Geride kaldım. Ancak büyük bir yokuşu çıkabildik. Yollar o kadar elverişsiz ve arızalı ki, beş, on, belki yirmi hayvan öldü.

Son aştığımız tepeler karlarla örtülüydü.

Fraşar'a daha üç saat varmış.

15 Teşrinisani

Bu gece çadırda yattım. Biraz iyiyim. Eczacı Dikran Efendi makarna yaptı. Kavurmalı. Bu biraz hayat verdi.

Şimdi Fraşar yolundayız. Her gördüğümüz Arnavut, “Yakın” diyor.

Hava fena değil. Sönük bir güneş, soğuğu hafifletiyor. Yollarda bir parça mısır ekmeğini on kuruşa satıyorlar.

Kıtlık bütün şiddetiyle başladı.

Geçtiğimiz yerler hep uçurum. Çaylar, çamurlardan başka hiçbir şey yok. Bazen uzaklarda, taş renginde Arnavut köyleri görünüyor. Gökte daima yağmur bulutları dolaşüyor.

Karman çorman olan askerler habire kurşun atıyorlar. Mermi taneleri bazen pek yanımıza düşüyor.

Fraşar, saat on iki

İki saattir buradayız. O kadar kafalı adamlar çıkaran bu köy bir kaya parçasından başka bir şey değil. Her taraf taş. Binalar büyük ve muntazam. Sokakta Arnavutlarla konuştum. Buranın çıkardığı büyük adamlardan, Sami Beyden, Abdül Beyden ve diğerlerinden bahsettim. Bana uzakta birtakım taş binalar gösterdiler ve,

“Hepsi şimdi boş” dediler.

Ve anlattılar ki onlar kasabalarda artık rahatı bulduklarından buralarını unutmuşlar. Hakikaten yaşanacak yer değil. Gözle görmek bile insanı üzüyor.

Fraşar, 16 Teşrinisani, saat on

Bizden başka kimse kalmamış. Yağmur yağıyor. Dağlar sis içinde. Acele ile yükleri sardık. Doktorun çadırını yıktık. Bu duvar gibi tepeleri tırmanmaya baş-

ladık. Yolda birkaç katır ölmüştü. İki saat kadar çamurlar, kayalar arasında bocaladık.

Artık gece bastı. Yürüyemiyoruz. Yolun kenarında, molada kalıyoruz. Hayvanlarımız yine aç. Biz ne ise. Biraz tokuz. Dün bir mısır ekmeğini bir mecediye-ye aldık.

17 Teşrinisani

Sabahleyin uyandık. Soğuktan ve kırağıdan çadır donmuştu. Dışarı çıktım, uzak dağların tepeleri bembeyazdı. Yanımızdaki kıtalarını kaybetmiş başıboş ve aç askerler ateş yakıyorlardı.

Saat on bir

Yürüdük, yürüdük, yaprakları düşmüş iskelet bir ormanın içine geldik. Su var. Fakat niçin daha ileriye gitmedik?

18 Teşrinisani

Sabahleyin aynı uçurumlu yollardan yürüyüşe devam ettik ve bu akşam buraya geldik.

Burası cadde üzerinde, taştan, dağınık bir köy. Büyük bir kilisesi var. İslam da olduğu, kenarındaki mezarlıktan belli. Hava iyi ama, soğuk biraz şiddetli...

19 Teşrinisani

Saat üç. Sözde bir vakit hareket edecektik. Şimdi fırkanın muhafızı gibiyiz.

Artık şose... Galiba dağlardan, uçurumlardan kurtulduk...

Dört gündür açız. Askere burada ikişer okka un verdiler. Görice'den beri devam eden ishali hiçbir ilaçla kesemiyorum.

Ne tuhaf ve feci bir mevkideyiz. Selânik, Üsküp, Manastır düşmanların eline düşeli günler oldu. Biz, güya, Osmanlı kalan şu taşlıkların üzerinden kaçıyoruz. Ama nereye? Kolordumuzun kumandanı Sait Paşa,

“Ordumu Avlonya'ya götüreceğim. Oradan İngiliz vapurlarıyla ya İzmir'e, yahut İstanbul'a atacağım” demiş.

Bu mümkün mü? Zaman gösterecek.

Saat on bir

Geçtiğimiz köyün ismi Kilisura imiş. On Beşinci Fırka arkamızdan geliyordu. Sözde Tepedelen'e gidecekmiş. Lakin yolların kapalı olduğunu haber almışlar, vazgeçmişler. Yollar niçin kapalı? Burasını kimse bilmiyor. Kardan mı? düşmandan mı?

Biz gene konak verdik. Alay kumandanı bizimle beraber. Nerede bol su ve odun bulursak hemen mola-yı veriyoruz.

Durduğumuz yer büyük bir hanın ilerisinde, harap bir köprünün başında, yaprakları dökülmüş seyrek ağaçlı bir orman.

20 Teşrinisani

Ah, sözde şose yolu. Yine uçurumlar üzerinden geçtik. Her dönüşünde bir hayvan leşi yatıyordu.

Akşama yakın yağmur başladı. İnce ve çok rutubetli bir yağmur. Saat on bire gelmişti. Hemen şuracı-

ğa, yüksek bir tepede, yolun kenarına çadırı kurduk. Kısmet olursa erken yola düzüleceğiz. Ne fayda ki sabah da ancak saat üçte oluyor.

21 Teşrinisani

Bugün boyuna yürüdük. Yolda rasgeldiğimiz Arnavutlar, Berat için, sekiz saat diyorlardı. Belki yarın Berat'a gireriz.

Daha, bir ay bu hayat sürerse daüssılaya uğrayacağım. Uyandığım saatten itibaren evi, annemi, ailemi düşünüyorum. Gece rüyalarımnda hep onları görüyorum.

Ah İstanbul'a gitsem, bir ay evden dışarı çıkmayacağım!...

22 Teşrinisani

Bu sabah biraz geç hareket ettik. Sözde Berat üç saat imiş. Yolda Altıncı kolordudan bazı kıtaların geriye döndüklerini gördük. Leskovik'te toplanacaklarmış. Avlonya yolu kapalı imiş. Bütün Arnavutluk sahillerini Yunan donanması abluka etmiş. Hatta ticaret vapurlarına bile müsaade etmiyormuş.

Edirne tarafında muzafferiyetler kazanılıyormuş. Kırk beş bin Ermeni fedaisi Çatalca hattını yarmış. Bulgarları Hasköy'e kadar sürmüşler. Bizim kıtalarımız artık Filibe'ye kadar yaklaşmışlar. Bunun için resmi telgraf da varmış. Ama hâsılı hep miş, miş, miş. İki ay evvel Filibe'nin düştüğünü işitiyorduk.

Berat, 23 Teşrinisani

Dün öğleden sonra buraya geldik. Büyük bir köprü. İki tarafında beyaz evler. Birkaç cami. Hâsılı dağlar ve taşlar arasında sefil bir kasaba. Redif dairesinin arkasına çadır kurduk. Meğerse fırkamız Yanya'ya hareket edecekmiş. Tekrar geldiğimiz yollardan geçerek Kilisura'ya, oradan da Yanya'ya sürükleneceğiz.

İhtimal bugün yola çıkamayız. Çünkü biz ve asker pek yorgunuz. Lakin kumandanlar böyle şeyler bilirler mi?

Buranın ahalisi kendi kendilerine istiklallerini ilan etmişler. Belediye dairesinin üzerinde istiklal bayrakları sallanıyor. Zavallı ay ve yıldızın karşısında sallanan bu sancak, kırmızı satıh üzerinde çifte siyah kartaldan yapılmış bir şey.

Ahali o kadar Türk düşmanı ki belediye dairesine kartallı bayraklarını çekmekle kalmayarak redif dairesindeki al ve beyaz boyalı sancak dairesinin rengini bile değiştirmişler.

Kırmızı ve siyaha boyamışlar.

Saat sekiz

Mütareke olduğunu duyuyoruz. Belki yalan, belki sahi. Her vakitki gibi dün verilen emir bugün bozuldu. Yanya'ya başka bir fırka gidiyor. Biz burada kalıyoruz. Fakat buna da itimat caiz değildir. Akşama bu karar da değişebilir.

Köylere gönderilmek ihtimalimiz de var.

Bekleyelim ve kurtulmayı ümit edelim; açlıktan ve sefaletten kurtulmayı...

Berat, 24 Teşrinisani

Burada kaldığımız kesinleşiyor. Bugün karargâha gideceğiz. Dün mütarekeye dair telgrafı okudum. Bir şey anlayamadım. Yunanla harbe devam olunacakmış.

On gün burada kalsak, epeyce istirahat etmiş olacağız. Fakat ümit etmiyorum.

Berat, 29 Teşrinisani

Bugün fırkamıza hareket emri verildi. Saat yedide yola çıkacağız. Diyorlar ki, Ayasaranda'ya gideceğiz. Sonra yine diyorlar ki, Yanya'ya gideceğiz. Hangisine inanmalı? Dört, beş gündür Şark Ordusunun muzafferiyetine dair işitmediğimiz efsane kalmadı. Nihayet dün bir gazete buldum.

İyi muzafferiyetler...

Meyus olmamak için bütün tafsilatı okumadım. Yunan kralının Selânik'e nasıl girdiğini. İstanbul'un ümitsizliğini, Çatalca hattının düşmek üzere bulunduğunu, Bulgarlardan bizim mütareke istediğimizi, onların kabul etmediklerini, Sultan Mehmet'in hükümetle beraber Bursa'ya gideceğini yazıyordu.

Ve İstanbul'dan gönderilen bir mektup, "Sanayi-i nefiseden, sonra ticaretten, ziraatten mahrum olan Türkiye'nin siyasetini idare için bir ordusu vardı. Bu efsane de şimdi uçtu, gitti. Onda artık ne kaldı?" diyordu. Heyhat, artık ne kaldı? Fakat ümit ölmez.

30 Teşrinisani

Yine yol hayatı, bu dayanılmaz sefalet başladı. Güneş ufukta bir metre yükselmeden çadırlarımızı yıktık. Bütün taburda zaten iki yuvarlak çadır var. Neferler açıkta yatıyorlar. Zabitler portatif çadırlardan yaptıkları kulübeciklere tıklarıyorlar.

Bu sabah kar kadar kırağı yağdı. Hayvanlar aç. Çamurlarda düşüyorlar. Dün bir saatlik yolumuzda üç tanesi kaldı. Sanki bu açlığa, yorgunluğa, soğuğa inat eder gibi, bize dere yolunu takip ettiriyorlar.

1 Kânunuevvel (Aralık)

Bu gece oldukça hava güzeldi. Odun, su boldu. Fakat sabahleyin gayet erken hareket ettik. Sözde pazar günü mutlaka Kilisura'yı tutmamız için emir verilmiş.

Dere yolu gittikçe fenalaşıyor. Âdeta geçilmez bir hal kesbediyor. Gök şimdi bulutlarla örtülü. Rutubetli bir soğuk, yüzü ve elleri donduruyor. Galiba yağmur yağacak. Eğer yağmur yağarsa sefaletimiz iki kat olacak...

2 Kânunuevvel, Pazar

Kilisura'ya geldik. Hava güzeldi. Yollarda hiç çamur yoktu. Gene birçok efsane işittik. Artık ne işitsem efsane diyorum. Çünkü hiçbirisinin başı ucuna uymuyor. Sözde Yunan askeri bütün Yanya havalisinden

püskürtülmüş. Bize iki top bataryası verilecekti.

Yunanlılar birkaç saat yakınlarımıza kadar yaklaşmış. Fakat hep kaçıyorlarmış. Yine eski "mış"lar...

Bugün birisi dedi ki: "Bu mesele, bütün şark meselesidir. Avrupa bunu halletmek isteyecek. Çünkü hiç olmazsa yetmiş, seksen sene rahat etmek ister. Onun için bu sefaletlerden çabuk kurtulmayı ümit etmeyelim. En aşağı bir sene, evet ancak bir sene... Konferansların, kongrelerin akti için bir sene lazım."

3 Kânunuevvel

Bu sabah saat beşte yola çıktık. Yunan'a muharebeye gidiyormuşuz. Halbuki her neferde yüz fişek bile yok. Bu kadar cephane ile muharebeye değil, ava bile gidilmez.

Bundan başka, topumuz yok, süvarimiz yok. Hâsılı fırkanın ekmeğe, tuza varıncaya kadar hiçbir şeyi yok.

Bu fakir fırkamızla akşama doğru Permedin önünden geçtik. Burası her Amavut kasabası gibi soğuk ve taştan idi. Uzaktan görene bir sürgün yeri hissi veriyordu. Köprü yıkık olduğu için girmek mümkün değildi. Uzaktan büyücek bir binanın üzerinde Amavutların kara kartallı istiklal bayrakları sallanıyordu. Ahali derenin öbür tarafında öbek öbek toplanmıştı. Ta uzaktan eğlendiklerini, bizim perişanlığımıza sevindiklerini hep anladık. "Ah bu Amavutlar!" Şimdi herkes böyle söylüyor.

4 Kânunuevvel

Bugün bir yerden un ve et geldi. Bütün fırka hare-

ket ediyoruz. Yanya'nın cenubunda şiddetli muharebe olduğunu sabahki emir yazıyordu. Bunun için çabuk gidecekmışiz...

5 Kânunuevvel

Bu sabah Leskovik'e doğru yola çıktık. Aydonan'da şiddetli muharebeler oluyormuş. Biz Leskovik'ten cephaneye alacağız. Yolda kaybolan hayvanımı aramak için geri kalmıştım. Bir çalılığın içinde doktoru, eczacıyı, Birinci ve İkinci Taburlardan birkaç zabiti gördüm. Yeri kazıyorlardı. Meğerse açlıktan bir nefer ölüyormuş. Ağzından köpükler akıyordu. Zavallı daha tamamıyla nefesi bitmeden kazılan mezarının kazma seslerini işitiyordu.

Saat sekiz

Yolda istikameti değiştirdik. Düşmana doğru yürümeye başladık. Bölük başına birer sandık kurşun dağıtıldı. Bazı neferlerin şimdi yüz elliser cephanesi olacak.

Yolda, daha Diyosan'ın kenarında ayın üçüncü günü donanmamızın Boğaz'dan çıktığını, meşhur Averof Dretnotunun hasara uğrayarak Pire'ye kaçtığını işittik. Haber resmi olduğu halde kimse inanmıyor.

Hava ve yol gayet güzel. Yaprakları dökülmüş, geniş bir ormanın içinde uzayıp giden şose nihayetsiz boğazların içinde kayboluyor.

Koniça uzaktan görünüyor.

6 Kânunuevvel

Sabaha daha üç saat var. Alaya hazır ol vurdu. Bir

buçukta mutlak yola düzüleceğiz. Yanya'nın içine gitmiyoruz. Hariçte olan muharebelere iştirak edeceğiz. Aydonan'ı düşman muhasara etmiş. Oraya imdat lazım geliyor. Bugün değilse yarın, hele yarın değilse öbür gün, düşmana şüphesiz rasgeleceğiz.

Saat beş

Kalabaki hanındayız. Yanya'nın garbındaki Zibha'ya gidiyoruz. Fırkanın ihtiyatında imişiz. Bir buçuk saat sonra yola düzüleceğiz. Fakat şu şoseyi bırakacağız.

Yağmur geceden beri yağıyor. Yanya'nın üstü açılır gibi oldu. Son cephaneyi de dağıttık. Her neferin yüz elli fişeği var.

Saat yedi

Emir değişti. Fırkanın yerinde durması için haber geldi. Şimdi yağmur altında bekliyoruz. Fırka kumandanı, Garp Ordusu kumandanının yanına gitmiş.

Saat dokuz

Hareket emri verildi. Artık Yanya'ya gidiyoruz. Arkadaşlar bu yolda üç ihtimal buluyorlar. Mütareke, Aydonan'ın düşmesi Kale'nin askere ihtiyacı.

Herhalde sonuncusu doğru olacak.

Saat on

Yolda mekkâre neferleri görüyoruz. Yanya'da şiddetli muharebeler olduğunu söylüyorlar.

muhasara: kuşatma.

mekkâre: erzak ve muhimmat taşıyan ekip ve katırları.

Saat on buçuk

Darmadağın, topal mekkâreli iki top geçiyordu. Nereden geldiklerini sorduk. Bizim müfrezeyle beraber hareket ediyorlarmış. Arkadan dönmeleri için emir gelmiş.

Bizim gibi hiçbir şeyden haberleri yok. Mola veriyoruz. Yağmur dindi.

Yüklerimiz alayın önünde gidiyor.

Gece, saat iki

Yanya'nın üç saatlik yakınında harap bir hanın önünde kaldık.

Aldığımız haberler çok güzel. Fakat hiç inanmıyoruz. Dün düşman bütün muhasara ordusuyla Yanya'ya hücum etmiş. Bizimkiler onları geriye püskürtmüşler. Sağ kanatta Küçük Cavit Paşa varmış. Eline manleherini almış, askerinin önüne geçmiş. Ve şehit olmuş. Düşman bozguna uğrayarak aşağılara doğru kaçıyor.

Büyük muhasara toplarını kaçırmamasına fırsat vermemek için bizi bugün gideceğimiz yerden çevirmişler.

Yarın onların arkasına düşeceğiz. Tuhaf talih. O kadar kaçıktan sonra şimdi kovala.

7 Kânunuevvel

Daha güneş doğmadı. Hafif bir yağmur çiseliyor. Bir saat evvel fırka emri geldi. Bir saat sonra yola çıkacağız. Gece ekmek güzeldi. Şimdi de Yanya ahalisi

yemek gönderiyor.

Neferlerin yüzlerini, ellerini yıkatıyoruz. Zayıflar geride kalacak. Hâsılı bir intizam vermeye çalışılacak.

Dünkü güzel havadis, daha şehre girmeden değişti. Cavit Paşanın şehit olması doğru. Lakin henüz düşman kaçmamış. Sol cenah şiddetle sebat ediyormuş. Biz onları püskürtecekmışiz.

Saat üç

Güneş sisler içinde çıkıyor. Askere Yanya ahalisinin gönderdiği yemek dağıtılıyor. Biz Aydonan'a mürettep imişiz, ki burası düşman tarafından muhasara altına alınmıştır. Top sesleri uzaktan uzağa geliyor.

Saat altı

Demir rengi bir sis içinde ilerliyoruz. Güneş, bir ay gibi karşımızda parlıyor. Etrafımızda bir rüya gibi koyun sürüleri görüyoruz ki yavrulamışlar. Aralarında minimini kuzucuklar geziniyorlar. Top sesleri şiddetle devam ediyor.

Saat yedi

Moladayız. Yanya'ya iki kilometre kalmış. Borazanları alayın önünde topluyorlar. Biraz çıkan güneş yine sisler arasında kayboldu. Top sesleri daha yakından ve daha şiddetle işitiliyor.

Gece, saat beş

Yanya'ya girdik. Ben burasını daha güzel tahayyül ederim. Gölün latifliğini üstündeki yüksek ve çıp-

lak dağ bozuyor. Bütün ahali sokakta idi. Muntazam yürüyüşle geçtik. Top seslerine doğru yürüdük. Tam üç saat sonra buraya konduk. Yarın ilerleyeceğiz. Selânik'in geri alındığını işitiyoruz. Galiba Averof'un sakatlandığını vilayet ilan etmiş. Artık bu yalan olamaz.

8 Kânunuevvel

Gece nöbetçi idim. Saat sekizde düşmanın Narda'ya kadar sürüldüğünü ve takibe bizim memur olduğumuzu yazan emir geldi. Şimdi, erkenden, daha güneş doğmasına dört, beş saat varken askerin ekmeğini, etini, pirincini dağıttık. Hazır ol borusunu vurdurdum. Şimdi hazırlanıyoruz. Hava gayet rutubetli, yerler yağmur yağmış kadar yaş.

Saat beş

Tepelere tırmanıyoruz. Top sesleri sağımıza geçiyor. Mermiler üzerimizden geçiyor. Mekkârelerin üzerinde yaralılar yola düzölmüş, aşağı iniyorlar. Biz geldik. Büyük bir tepenin arkasında üç tabur saffı harp nizamında yayıldık. Bekliyoruz.

Saat yedi

Kalkıyoruz. Galiba bir çevirme hareketi yapacağız. Bizim taraftan tek tük top atılıyor.

Dar bir derenin içinde hızlı hızlı, yürüyoruz. Sağımızda şiddetli tüfek sesleri var. Top sesleri şimdi kesildi.

Hücum edeceğiz. Tepenin ta dibindeyiz.

Saat dokuz

Üzerimizden toplar geçiyor. Tüfek pek yakın. Hele kurşunlar yağmur gibi. Perişan askerimiz şu beklemeyi bir istirahat sayıyor. Arkasına yaslanarak rahat rahat sigaralarını içiyorlar.

Saat on kırk beş

İkinci Taburun arkasından gidiyoruz. Uzaktan hücum kollarımızı sırtın üzerinde görüyoruz. Muharebe şiddet peyda etti. Toplar ve şarapneller birbiri arkasına patlıyor.

Gece, saat üç

Mevzie geldik. Yolda yalnız bizim bölükten iki kişi yaralandı. Emniyet tertibatı aldık.

9 Kânunuevvel

Müthiş bir gün. Sabahleyin baskına uğradık. Düşmana hücumdan başka çare kalmadı. Bir zabıt şehit, bir zabıt yaralı düştü. Altmıştan ziyade nefer yaralandı. Sonradan yirmisinin şehit olduğunu öğrendik. Düşmanın ateş ettiği tepeyi tutabildik. Üzerimizde uçan tayyaresine de ateş ettik.

10 Kânunuevvel

Ateş ve muharebe bütün şiddetiyle dün, bütün gün ve bütün gece devam etti. Hâlâ düşman sebat ediyor. Şu taşlığı zaptedemedik. Gece hep hücum boruları işittik. Şimdi bizi eski mevzimizden çıkardılar. Dün düşmanın bulunduğu yere getirdiler. Üzerimizden düşmanın attı-

ğı taneler acı ve korkunç bir gürültü çkararak geçiyor.

Dün üstümüzde dolaşan Yunan tayyaresi bugün görünmedi.

Saat dokuz buçuk

Hâlâ bu taşlı tepenin üzerinde duruyoruz. Uzakta muharebe devam ediyor.

Derenin içine girdik. Gece bastı.

Baskın oldu. Mevzilere çıktık. Birçok nefer vuruldu.

11 Kânunuevvel

Dün gece saat sekizde geriye çekilmemiz için emir verildi. Sabaha yakın gayet sarp dereler içinden geçtik. Bizim bölükte yüz tüfeğimiz vardı. Beşi şehit oldu. Yirmi altısı yaralandı. Üç bölüklü küçücük taburumuzda yetmişten ziyade yaralı var. Bir zabitimiz şehit oldu.

Yine bir zabitimiz tehlikeli surette yaralı... Doktorlar sakat kalır, diyorlar. Şimdi bilmem bizi ne yapacaklar?

Yağmur şiddetle yağıyor. Yağmurun altında meçhul ve uzak bir neticeyi bekliyor gibiyiz...

12 Kânunuevvel

Dün gece kapı karakolunda idik. Hâlâ değişmedik. Boğazda bekliyorum. Uzakta muharebe bütün şiddetiyle devam ediyor. Kurşunlar tek tük buraya düşüyor.

Dün akşam kapı hizmetlerini teslim alırken yanımızda taburumuzun kumandanı ayağından vuruldu. Onun yarası nasıl oldu, diye sormaya giderken yanımdaki mekkâreci de vuruldu. Kör kurşunlar her tarafa düşüyor.

Bu gece Yunanlılar hücum etmişler ve tamamıyla püskürtülmüşler. Bizden yaralı ve şehit çokmuş. Neferler böyle söylüyor.

Ahvalde bir değişiklik olmadığını geçen zabitler teyit ediyor.

Yağmur dün gecedan beri devam ediyor. Şimdi güneş çıktı. Yerler fena halde yaş.

13 Kânunuevvel

Fırka ihtiyatındayız. Bu gece geride portatif çadırların içinde yattık. Top sesleri başladı. Hava bozuk ve çok dumanlı...

Garp Ordusu kumandanı buraya yazmış ki, “Sebat, sebat ediniz. Netice donanmanın muzafferiyetidir.”

Bu, ne demek?

Selânik geri alındı mı?

14 Kânunuevvel

Bugünkü işittiğimiz efsaneler: Pire bizim tarafımızdan zaptolunmuş... Yunan hükümetine 24 saatlik bir ültimatom verilmiş.. Averof’u ve bütün düşman donanmasını, teslim olmazlarsa bizimkiler esir alacaklar.

Halbuki muharebe bütün şiddetiyle devam ediyor. Hâlâ şu Foturiç denilen uğursuz köyün üstündeki tepelyi alamadık. Kanat Boğazı’nın düştüğünü dün müjde-

lediler. Fakat bu havadisın karşımızdaki kola bir tesiri olmadı. Vakıa düşmanın ancak bir bataryası var, lakin bizim mantellilere layıkıyla cevap veriyor. Hava gayet kapalı. Esasını anlamadığımız bir vazife için On Dokuzuncu Fırka karargâhının arkasındaki köyden geçmiştik. Hiç canlı mevcut kalmamıştı. Hatta köpekler bile yoktu. Her taraf yağma edilmişti. Biz hâlâ fırka ihtiyatındayız.

Bu efsanelerin yalnız bir tanesi sahi olsa, biz bu taşlıklarda sürünür müyüz?

15 Kânunuevvel

İleri karakoldayız. Saat dört, top sesleri başladı, sonra sustu. Düşman Görice'ye gelmiş. Leskovik'e sarkmak, kaleyi arkadan kuşatmak ihtimali de vardır. İşitiyoruz ki efrençi ayın sonuna kadar Avrupa harbe müsaade edecekmiş. Daha ziyade etse bile bu hal artık bir ay devam edemez.

Şimdi herkes yarını bekliyor. Fakat her yarın başka bir ümitsizlik bırakarak geçip gidiyor. Hatırasız bir dün oluyor.

16 Kânunuevvel

Gece yeni çıkarılan obüs attı. Biraz top muharebesi oldu. Şimdi tüfek ve top sesleri fasıla ile devam ediyor. İki taraf da isteksiz. Sanki onlar da bizim gibi mütarekeyi bekliyor.

Fırka kumandanımız dün hariçteki kuvvetlere kumanda etmek üzere bizden ayrıldı. Bizi On Dokuzuncu Fırka'ya verdiler. Şimdi yeniden düzenli bir fırka yapacaklarmış.

efrençi: frenklere yani Avrupalılara özgü. Frengi hastalığına ait.

Bugünkü efsaneler: İki gün sonra, yani efrenci yıl başında mütareke olacakmış.. Avusturya konsolosu mütarekenin pek yakın olduğunu temin etmiş... Mahmut Şevket Paşanın muzafferiyetlerini Rum gazeteleri yazıyormuş. Tabii bunlara kimse inanmıyor...

17 Kânunuevvel

Dün fırkadan kolorduya telefonla ahvalin ne merkezde olduğu sorulmuş. Efrenci ayın nihayetinde mütareke olacağı mümkün ve muhtemel olduğuna dair cevap verilmiş. İşte bugün efrenci ayın sonu. Fakat mütareke filan yok. Sağ cenahta dehşetli top sesleri işitiliyor. Biz de bölüklerle bulunduğumuz mevkiin üzerine taş yığıyoruz. Gece tahkimat yapacağız.

18 Kânunuevvel

Bijan denilen müstahkem mevkiye hareket etmek üzere emir verildi. Henüz güneş çıkıyor. Biz tamamıyla hazırız.

Saat on

Yürüdük, yürüdük, geldiğimiz yollardan geçtik. Koçolus köyünü sağımızda bıraktık. Nihayet bu vadiye indik. Etrafımızdan durmadan top sesleri geliyordu. Düşman muhasara yapmakla kaleyi düşürmeye çalışıyormuş. Hava pek güzel. Bulduğumuz yer bütün çayırlık... Uzakta Yanya'nın ucu, beyaz ve dağınık evleri, daha yukarıda üstünde bulut kümeleri uçan büyük ve çıplak dağ görünüyor.

Şimdi kolordunun "Umumi İhtiyat Merkezi"ndeyiz. Bizimle beraber Yanya Malakas redif taburları bu-

lunuyor. İlk icap eden hatta biz sevk olunacakmışız.

Bugünkü efsaneler: Saltanat tebeddül etmiş. Yusuf İzzettin, padişah olmuş... Fatrit'e asker çıkmış... Bulgar, Sırp ve Karadağ ile barış antlaşması yapıldığı resmen tebliğ olunmuş. Tabii bunlara da kimse inanmıyor.

19 Kânunuevvel

Hava güzel. İstirahat ediyoruz. İstanbul'a bir kart gönderdim.

Bugünkü efsaneler: Mahmut Şevket Paşa, Pire'ye çıkmış. Atina'ya hareket etmiş... Bizim zırhlılar Yunan'ın İpsala zırhlısını batırmış... Romanya konsoloshanesi tercümanından çıkan bu haberler resmi olarak teyit edilecekmiş...

Ben bunlara inanmıyorum.

25 Kânunuevvel

Birbirine benzeyen günler. Bazen yağmur, bazen güneş. Gece ve gündüz fasılalarla top sesleri...

Biz çadırlarda pis pis oturuyor ve meçhul bir neticeyi, karanlık bir nihayeti bekliyoruz.

Bu sabah tabura yüz yedi nefer verildi. Hepsi Dayalı, Taşköprülü. Yine taburumuzun mevcudu dört yüzü buldu.

27 Kânunuevvel

Dün akşam Yanya'ya gittim. Burası âdeta bir efsane memleketi... Yattığım otelci mütareke olduğunu iddia ediyordu. Halbuki bu sabah gelirken kuvvetli ve

yoğun top sesleri işittim. Hakikatte müthiş bir kuşatma altındayız. Mektup, gazete, telgraf değil, kuş uçmuyor. Zabitler son derece meyus... Meselenin bir Avrupa meselesi olduğuna ve Yanya'nın ya Arnavutluk'a, yahut Yunana verileceğine azıcık coğrafya bilenlerin bile akıllı erdikten sonra bu kadar kan dökmekteki mana anlamışlamıyor.

Bununla iki taraf da mütareke etmiş gibi davranıyor. Cat, çut oluyor, fakat ciddi bir muharebeye girişilmiyor.

Fakat bu hal, ne kadar devam eder?

31 Kânunuevvel

Üç gündür yağmur dinmiyor. Soğuklar başladı. Dün gece birçok top ve tüfek sesleri işittik. Sabaha yakın hareket emri verdiler. Şimdi bekliyoruz. Yağmur, soğuk bir rüzgârla karışık devam ediyor. Yarın Yunanlıların sene başı...

3 Kânunusani (Ocak)

On beş gün istirahatten sonra tekrar ateş hattına gidiyoruz. Dün gece saat altıda emir verildi. Üçte Lozeç sırtlarında bulunmak üzere yola çıkacağız.

Saat yedi

Evvelden oturduğumuz yere geldik. Derenin üzerindeki tepeye çadırları kuruyoruz. Top ve tüfek sesleri eksilmiyor.

4 Kânunusani

Şimdi emir verildi. Bu akşam Kanlıtepe'ye gideceğiz. Elli Altıncı Alayı takviye ediyoruz.

5 Kânunusani

Hava bir bahar sabahı kadar güzel. Uzaklardan tek ve uzun bülbül sadaları geliyor. Biz Kanlıtepe'nin ta üstünde, sırttayız. Yığılmış taşların arkasında duruyoruz. Gecedен beri ateş devam ediyor. Bizim takımdan bir onbaşı kolundan vuruldu.

6 Kânunusani

Bu gece durmadan yağmur yağdı. Askerden üç kişi yaralandı. Dün eski alay kumandanı mütareke haberini göndermişti. Onun da efsane olduğu meydana çıktı. Ateşe devam olunuyor.

7 Kânunusani

Biz Kanlıtepe'deyiz. Toplar o kadar müthiş patlıyor ki...

İki istihkâm yıkıldı, neferler altında kaldı.

Bir saatten beri belki bin gülle, olduğumuz yere düştü. İhtiyatlar ve bütün tabur geri çekilmeye başlamış.

Ölmeyen askerler kaçıyorlar. Yalnız kaldım. Ben de gidiyorum.

Artık harp sayfasını kapamalı. Kaçamadım. Yirmi bir neferle esir düştüm. Bulduğumuz tepeden efzular görüldü. "Teslim olun!" diye haykırdılar. Biz de ellerimizi kaldırdık. "Teslim!" diye bağırдық. Neferleri bağladılar, beni yüzbaşıya verdiler.

8 Kânunusani

Bu gece Yunan zabitleriyle beraber yattım. Bana ekmek ve jambon verdiler. Sabahleyin ağırlığın yanına gönderdiler.

Bu geceyi efzun çavuşu İpsilandis ile koyun koyuna geçirdim.

9 Kânunusani

Bu sabah çavuşla, generalin yanına gönderdiler. Evvela bir tabur subaylarının yanına geldim. Kokoriç köyüne... Sonra jandarmalar beni aldılar. Ayanikoli Kilisesindeki General Batapulos'un huzuruna çıkardılar.

Yanında erkânıharbi, İpsilandis vardı. Bana çok iltifat etti. Hep Fransızca konuştuk. Yarın diğer bir Türk esiri olan topçu zabitanın yanına gönderileceğimi söyledi. Bu geceyi jandarma çavuşu Korinos'un yanında geçireceğim. Ocağın yanında efzunlarla beraber oturuyor ve konuşuyorum. Adresini aldığım bir zabıt çay ve konyak getirdi.

Doğrusu pek nazik ve insaniyetli adamlar...

10 Kânunusani

Eminağa Hanı'ndaki umumi karargâha geldim. Yolda oldukça ehemmiyetli bir hakaret banyosu geçirdik. Bereket versin ki Rumca bilmiyorum. General Sabuncaki'nin huzuruna çıkardılar. Bazı şeyler sordu.

Hep Fransızca konuştuk. Gece zabitlerle oturdum. Yatmak için şimdi jandarma neferlerinin koğuşuna geldim.

11 Kânunusani

Sabah.. Pis ve camsız pencereli bir han odası... Jandarmaların gürültüsüyle uyandım. Hep benim için konuşuyorlar. Bereket versin ki Rumca bilmiyorum. Bir subayı neferlerin yanına koymak doğrusu nazikçe bir şey değil...

Bugün otomobille hareket edeceğiz. Dün akşam pek erken diyorlardı. Ama hâlâ bana arş dedikleri yok.

Saat yedi

Filyadis'e geldik. Otomobilde altı da yaralı Yunan askeri vardı. Yolda Prens Konstantin'e ve çocuklarına rastgeldik. Beni jandarma dairesinde bir odaya koydular. Zabitler geliyor, benimle Fransızca görüşüyorlar. Hepsi de Bijan'ı soruyorlar.

Saat dokuz

Yüzümü ve ellerimi yıkamak için dışarıya çıktım. Şiddetli top sesleri işitiliyordu. Demek bizim Bijan hâlâ dayanıyor. Bravo...

12 Kânunusani

Dün birçok Yunan zabiti geldi. Hep görüştük. muharebe münasebetiyle asker olan Kefalonya mebusu da geldi. Pek nazik bir çocuk. Avukat imiş. Dost olduk. Adresini bile verdi.

Birkaç saate kadar Narda'ya gideceğiz. Ben hazır-

landım. Bekliyorum. Güzel yemek veriyorlar. Jandarma zabiti gelip ne istediğimi soruyor. Sabahleyin süt ve kahve bile getirdiler.

Saat on iki

Gidemedik. Arabaya binmişken çevirdiler. Bu gece de burada kalacağız. Benimle beraber esir olan zabiti gördüm. Yine mektepten çıkmış. Diyarbekirli bir topçu... Konuştuk. Bulgarlarla muharebenin başladığını söyledi. Bu havadisi tekrar yanıma gelen Kefalonya mebusuna söyledim. İnanmadı.

“Bir şayia olmalı...” dedi.

Bakalım, birkaç güne kadar her şeyi öğreniriz.

13 Kânunusani

Bu sabah araba ile Narda'ya geldik. Bütün ahali toplandı. Çocuklar “Türko, Türko” diye bağıyorlardı. Evvela askerî idaresine götürdüler. Sonra jandarma dairesine. Şimdi buradayız. Yarın bakalım nereye?

14 Kânunusani, Narda

Bugün de burada kalacağız sanıyorum. Yanımda kendiliğinden gelip teslim olmuş bir topçu subay var. Hıristiyan olmak istiyor ve benim tercümanlık etmemi rica ediyor.

İstanbul'da ihtilal olduğunu söylüyorlar. Jandarma çavuşu, Nazım Paşanın ölü resmini neşreden bir gazeteyi getireceğini vaat etti. Dünden beri bir Avusturyalı

doktor ile ahbap oldum. Bana Fransızca gazeteler getirecek. Diğer doktorlar da geliyorlar, hep konuşuyoruz.

15 Kânunusani, Narda

Bugün de kaldık. Vapuru bekliyoruz. Kraliçenin hastane müdürü geldi. Konuştuk. Zavallının harpte bir oğlu varmış. Diğer zabıtlar ve doktorlar ziyarette devam ediyorlar. Hâlâ Fransızca gazeteler için müsaade olunmadı.

16 Kânunusani, Narda

Galiba bugün de buradayız. Hava fena. Yunanlılar yeniden asker topluyorlar. Her gün, oturduğumuz jandarma dairesinin taş avlusu dolup boşalıyor.

Saat sekiz

Moralı bir jandarma zabıti var. Bana hep fena haberler getiriyor. Bugün sevinerek geldi. Enver'in ihtilalciler tarafından öldürüldüğünü söyledi. İnşallah sahi değıldir.

Yanya gibi galiba burada da efsane çok, artık her gün işittiğim efsaneyi günü gününe yazacağım. Belki bu zabıt beni müteessir etmek için böyle feci ve korkunç havadisler veriyor...

Santa Marya Adası'na uğradık. Şimdi akşam oluyor. Adaların arasından geçerek gidiyoruz.

17 Kânunusani, Narda

Uyuyorduk, kapı vuruldu. Jandarma onbaşı geldi. Yanındaki Rum esirle hazır olmamızı, şimdi hare-

ket edeceğimizi söyledi.

Üç saat yürüdük. Güzel ve efsanevî bir körfeze geldik. Küçük bir Rus vapuruna bindik. Şimdi gidiyoruz. Bir saate kadar Preveze'ye gelecekmiziz.

18 Kânunusani

Bu geceyi vapurda, Preveze'de geçirdik. Sabah oldu, henüz hareket yok. Yunanlılar boyuna cephaneye naklediyorlar. Üçüncü kaptanla gece yarısına kadar konuştuk.

Başka bir vapura naklettiler. Daha hareket yok. Fena halde yağmur yağıyor. Dehşetli fırtına...

19 Kânunusani

Sabah. Uyandım. Fena halde fırtına vardı. Beni deniz tutuyordu. Kamarot kapıyı vurdu. Ve Rumca Patras'a geldiğimizi söyledi. Şimdi askerleri çıkarıyorlar. Ben kahve içiyor, bizi götürececek memuru bekliyorum.

Patros'a çıktık. Evvela bir hastaneye gittik. Sonra buraya getirdiler. Aman Yarabbi! Ne sefil yer... Altı zabit daha var.

20 Kânunusani, Patras

Başbozuk, asker, zabit, iki yüzden fazla esirin bulunduğu bu korkunç bina meğerse margirit Hapishanesi imiş. Acaba burada kaç gün, kaç azap ve ıstırap gününü geçireceğim?

23 Kânunusani, Patras

Aynı hayat... Kürek hayatı... Dün gece bir asker, Bulgaristan'la tekrar muharebenin başladığını söyledi. O halde kim bilir buradaki mahpusluğumuz ne kadar uzayacak?

25 Kânunusani, Patras

Bugün esirlerden biri öldü. Bir tahta parçasının üzerine koyarak dışarıya çıkardılar. Toplanan halk ve Yunan askerleri gülmekten katılıyorlar ve "Horakali" diye eğleniyorlardı. Hava güzel, her gün iki saat kadar çıkıp yakındaki kahvede oturuyoruz. Bazı günler "La Prens Elenik" gazetesini okuyarak ahvali öğreniyoruz. Muharebe dün sözde yeniden başladı. Bugün nöbetçiler Gelibolu'nun Bulgarlar tarafından alındığını sevinerek söylüyorlar.

29 Kânunusani, Patras

Havalar çok güzel gidiyor. Her gün güneşe çıkıyoruz. muharebe haberlerini günü gününe okuyoruz.

3 Şubat, Patras

Bu sabah onbaşı geldi: "Yanya'da esir olanlar hazır olsun. Atina'ya gidecekler," dedi. Yarım saat içinde toplandık. Aşağıya indik. Askerî dairesine giderek para aldık. Yaralı bir zabıt eşliğinde şimdi şimendifere bindik. Atina'ya gidiyoruz. Hava soğuk, fakat şükür ki yağmur yok.

Küçük küçük, mavi ve beyaz boyalı istasyonlara uğrayarak tarihî bir memleketin asırlar görmüş zeytin ormanları içinden geçiyoruz.

Trenin her duruşunda pencerenin önüne yığılan

çocuklar, “Turkos, Turkos?” diye bağılıyor ve anlayamadığımız lisanlarıyla birçok şeyler söylüyorlar. Mutlaka bunlar kötü olacak.

Treni sevke memur zabıt, satın aldığı gazeteleri okuyor ve harbin, Avrupa'nın müdahalesi üzerine bittiğini işaretle anlatıyor. Sonra yine Gelibolu'da muharebe olduğunu söylüyor.

4 Şubat 1328

Dün gece Atina'ya geldik. Askerî dairesinde bir saat kadar bekledikten sonra bir arabaya bindirdiler. Buraya getirdiler. Burası bir bahçeden ve birkaç daireden ibaret ufacık bir kışla... On iki zabıt esir var. Herhalde Patras'tan iyi. Fakat soğuk şiddetli...

14 Şubat 1328, Atina

Yanımdaki kaçak zabıt benden şikâyet etti. Beni Marko Kışlası'ndaki odadan çıkararak askerî hapishaneye saktular. Kapıda bir süngülü duruyor, tıkdığım locanın eni ancak iki metre. Pencere, tavana yakın... Tam bir kürek mahkûmuna layık bir yer... Sabredelim ve yakında kurtulacağımızı ümit edelim.

16 Şubat Atina

Hava bir açıp bir kapıyor. Hapsoldüğüm yer pek dar. Hele diğer mahpus Yunan askerleri ne okumaya, ne uyumaya rahat veriyorlar. Boyuna bağılıyor, şarkı söylüyor, nara atıyorlar...

20 Şubat, Atina

Kaç gündür yağmur, fırtına devam ediyordu. Hatta kar yağdı. Ben mahpusluğumdan son derece memnunum. Zira yalnız kalıyor ve rahatça hikâyeler yazıyorum. Günde iki saat öbür zabıtların yanına gitmeme kışla kumandanı müsaade etti. Dün gittim. Bir Fransızca gazete sulhtan bahsediyordu.

Bu satırları yazarken bütün fabrikalar düdüklerini öttürüyorlar, dehşetli bir gürültü çıkarıyorlardı. “Acaba ne?” diye düşünüyordum. Kapı vuruldu, açtım. Nöbetçi, yarım Türkçe, yarım Rumca ile Yanya’nın Bijan Kalesi’nin alındığını, onun için bütün bu düdüklerin çalındığını söyledi. Haa gayet güzel... Parlak bir güneş tepe penceresinden giriyor, sarı duvara gümüşten dikdörtgen çiziyor. İşte bir saat oldu, hâlâ fabrika düdükleri çalıyor. Atina’nın bütün kiliseleri çanlarını çalıyor. Müthiş bir gürültü. Toplar atılıyor.

Akşam, saat on iki

Ereğlili bir Rum, kirli çamaşırlarımı yıkamış, getirdi. Ve Yanya’nın zaptolduğunu, otuz iki bin kişi esir edildiğini söyledi.

Toplar atılıyor, galiba yeni kral geldi.

28 Şubat Atina

Bugün şehre gittim. Postaneden annemin gönderdiği çamaşırları ve esvabı aldım. Hava çok güzeldi. Caddeler tıpkı Avrupa sokakları gibi idi. Resimci dükânlarında Türkler aleyhinde birçok levhalar asılmıştı. Şimdi hep tramvayla gidip geldiğim halde bilmem niçin yorgunum, başım ağrıyor.

1 Mart 1329, Atina

Bugün yeni sene başı! Geçen sene nerede idim, bu sene nerede? Hiç buralarda bulunacağım aklıma gelirmiydi? Bugün hep bunu düşündüm. Gelecek sene acaba vatanımda, İstanbul'da, annemin evinde mi olacağım? Yoksa yine gurbette, uzaklarda, Avrupa sürgününde mi?

2 Mart, Atina

Bugün isimlerimizi tekrar yazdılar. "İstanbul'a göndereceğiz" diyorlar. Acaba sahi mi?

6 Mart, Atina

Bu sabah da toplar atılıyordu. Ama tek tük. Kapı vuruldu, açtım. Onbaşı yarı İtalyanca, yarı Fransızca, Kralın Selânik'te vurulduğunu, şimdi Konstantin'in kral olduğunu söyledi. Sözde bir Bulgar öldürmüş. Bir de sosyalist Rum arkadaşı varmış...

7 Mart, Atina

Toplar atılıyor, galiba yeni kral geldi.

14 Mart, Atina

Bugünkü gazete, Edime'nin Bulgarlar tarafından zaptolunduğunu yazıyor. Eyvah, eyvah, eyvah. Demek artık muharebe de bitti. Fakat ne kadar müthiş bir mağlubiyetle!..

21 Mart, Atina

Bugün Türkiye'nin Edirne'yi vermeye razı olduğunu, sulhu kabul ettiğini gazeteler yazıyor. Tabii yalan değil. Bakalım bu azaptan kaç gün sonra kurtulacağız?

30 Mart, Atina

Dünkü gazete Londra'dan bir telgraf neşrediyor. Sözde bir haftaya kadar mutlak barış olacakmış.

31 Mart, Atina

Bugün pazar... Önümüzdeki çarşamba günü barışın imzalanacağını şimdi gazetede okudum. O kadar canım sıkılıyor, o kadar canım sıkılıyor ki...

4 Nisan, Atina

Türkiye ile Bulgarya arasında on günlük bir mütareke aktolunduğunu dünkü gazete yazıyor.

On gün... Acaba sonra da barış olmayacak mı?

5 Nisan, Atina

Dün, benden başka bütün zabitleri serbest bıraktılar. Onlar, Yunanistan'ın istedikleri yerine gidebilecekler.

6 Nisan, Atina

Canım o kadar sıkılıyor ki... Artık kitap bile okuyamıyorum. Gözlerim ağrıyor. Ayın üçünde yapılan mütarekenin bitmesine yedi gün var... Bu yedi gün bana yedi sene gibi geliyor.

9 Nisan, Atina

“Yarın erkenden gideceksiniz, hazırlanın” dediler. Beni ayrı bir yere göndereceklermiş... Öbür tarafta arkadaşlarla görüştim. Gazete, Mersin’e bin beş yüz esirin çıkarılacağını yazıyor...

10 Nisan

Üç saattir trenle gidiyoruz. Kompartımda İstanbullu bir kadına rasgeldim. Konuştuk. Şimdi aktarma yaptılar.

16 Nisan, Nafelyon

Dün buraya geldik. Eski bir kasaba. Karşısında küçük bir ada var. Yukarıları hep kale. Buraları Yunan umumi hapishaneleri imiş. Birçok merdivenli yokuşlardan çıktık. İki kubbeli cami gördüm ki, kiliseye tahvil etmişler.

16 Nisan, Nafelyon

Bize hapis muamelesi ediyorlar. Dört kişiyiz.

30 Nisan, Nafelyon

On üç kişi olduk. Bizi hastaneye naklettiler.

18 Haziran, Nafelyon

İki aydan ziyade hastanede hapis olarak geçirdik. Bugün, “Serbest kaldınız” dediler. Otellere indik. Ben yalnız bir oda arıyorum. Bugünkü gazete, ilan edilmeden harbin başladığını yazıyor. Bulgarlar hem Sırplara, hem Yunanlılara hücum ediyor.

23 Haziran, Nafelyon

Galiba dün akşam savaş ilan ettiler. Biz tarafsız kalıyormuşuz.

Ayrı bir otelde, ayrı bir odada rahat rahat oturuyorum.

5 Temmuz, Nafelyon

Hâlâ barış bekliyoruz. On günden beri Balkan müttefikleri arasında savaş bütün şiddetiyle devam ediyor.

8 Temmuz, Nafelyon

Bizimkiler tekrar Edirne'yi aldılar. Ama muharebesiz. Romanya orduları Sofya'ya yaklaşıyorlar. Her gün gazeteleri okuyoruz.

9 Temmuz, Nafelyon

Artık beş, on güne kadar gideceğimiz anlaşılıyor. Bir haftaya kalmayacak, bizim delegeler Atina'da barışı imzalayacaklar.

Diyorlar ki, vapur bekliyormuşuz.

20 Temmuz, Nafelyon

Hâlâ buradayız. Müttefikler arasında muharebe bitti.

26 Temmuz, Nafelyon

Çanlar çalınıyor, silahlar atılıyor. sokaklarda mızıkalar geçiyor. "İrini... İrini..." diye naralar atılıyor. Barış olmuş. Bulgarlar barışmışlar. Demek on beş gün

evvel getirdikleri Bulgar subayları bizden evvel gidecekler.

Bulgarların Edirne'ye tekrar yürüyeceğini gazete yazıyor.

27 Ağustos, Nafelyon

Üç, dört gündür vapur vapur terhis olunan asker geliyor. Biz hâlâ buradayız. Hep diyorlar ki: "Birkaç güne kadar..."

4 Eylül, Nafelyon

Hâlâ barış olmadı. Birkaç güne kadar Reşit Bey imzalamak için sözde Atina'ya gelecekmiş.

28 Eylül, Nafelyon

Beni hapsettiler.

1 Teşrinievvel (Ekim)

Bulgar esirlerin altındaki yere getirdiler. Elli kişi olduk.

12 Teşrinievvel

Çıktık.

1 Teşrinisani (Kasım)

Barış imzalandı.

15 Teşrinisani

Necat isminde bir vapur geldi.

SON

ELMA

–Ali Canip Beye–

Âteşin, hummalı, şedit muhabbetler çözülmeyen bir vefa bağının yakarak yelpazeleyen hararetli kanatları altında söndükten sonra, aşkın o haşin ve saldırgan heyecanları, fasılasız nöbetleri ebedî ve mutlak bir saf benimsenmeyle tatmin ve tedavi olunduktan sonra duyulan nekahat dinginliği... Ah bu yorgunluk ve hayal ne kadar mahzun ve tatlıdır, bilir misiniz? Biz de Süzun'la, bu sağlam ve genç artistle günlerce, haftalarca, aylarca, hatta yıllarca söyleştikten sonra yorulmuş, hastalanmış, bitap kalmıştık. Evvela yataklarımız, sonra odalarımız ayrılmıştı. Artık geceleri geç vakte kadar benim odamda beraber oturuyor, ben yarın dershanede talebelerime yazdıracağım notlarla, meselelerimi tertiple uğraşılıyor, o daima heyecanlı ve neşeli olmak için

aşk ve seks romanlarını mütalaaya dalıyordu. Buna rağmen ayrılamıyorduk... Gömdüğümüz mukaddes aşk hatıralarının matemi bizim için o kadar muazzezdi ki bir gecelik ayrılık, kurtulması mümkün olmayan bir vicdan azabı bırakacak bir günah olabilirdi. Yemeklerimizi karşı karşıya yerdik. Ve bizi samimi ve sade soframızda bir yabancı görseydi mutlaka bunamış iki kardeş zannedecekti. Evet, aşkla ihtiyarlamıştık, ruhumuz sanki felç olmuştu. İşte yine bir sonbahar akşamı ufak yemek odamızda sade yemeklerimizi bir akşam sü-kûnu içinde yiyorduk. Küçük billur yemişlikten iri ve kırmızı bir elma almış bıçağımla soyuyordum. Nasıl oldu bilmem gözüm Süzun'a kaçtı. Gittikçe bana uzun görünmeye başlamış olan narin burnu sanki daha ziyade uzamış, kaşları daha ziyade incelmış, boynu daha ziyade zayıflamıştı. Ve gözlerini garip ve aşırı bir dalgınlıkla soyduğum elmaya dikmiş, kırpmadan bakıyordu, gayri ihtiyari sordum:

“Ne daldın, azizem, öyle...”

“Hiç.”

Dedi. Fakat ikazımdan mustarip olduğunu yüzünden anladım. Önündeki bardakla oynamaya başladı. Ben yine elmamı soyuyordum, boş ve mütereddit bir sükût dakikası geçti. Sonra tuhaf ve garip bir sesle dedi ki:

“Bu elma sana bir şey ihsas etmiyor mu?”

Tekrar yüzüne baktım. Kızarmıştı. Mavi ve yorgun gözleriyle gayri müdrik gözlerimde, gamlı ve

istirham edercesine, sanki bir cevap arıyordu. Elma... Bu bana ne ihsas edebilirdi? Hatıratımı yoklamak için geriye, çocukluğuma doğru hayalen dönerek şimdi karanlık ve ehemmiyetsiz bir mazi olan yirmi altı sene-yi bir anda yaşadım. Düşündüm, hiçbir şey yoktu.. Hatta ömrümde bir elma ağacı bile görmemiştim! Sü-zun hâlâ yüzüme bakıyordu. Müphem bir sıkıntı hisset-tim ve soyduğum elmayı yemeye başlayarak gayri ih-tiyari,

“Evet” dedim, “on yedinci asrın nihayetine doğru İngiltere’de تنها bir bahçenin sessiz bir köşesinde münferit bir elma ağacı vardı. Bir gün bu ağacın altın-da dalgın ve düşüncelere dalmış bir adam yatıyordu. Ağacın üstünden bu adamın ayaklarına bir elma düştü. Ve bir ‘deha’ uyandırdı. O adam ‘Kepler’in yeni keş-fettiği galaksilerin, cisimlerin denge sistemini düşünen meşhur âlim Nüvton idi. Elmanın düşüşünü gördü, dü-şündü, çalıştı ve ‘Cazibeyi Umumiye’ kanununu keş-fetti. İşte bana bu elmanın yâd ettirdiği bilimsel ve kıy-metli ha...”

Lafımı kesti:

“Ne kadar veciz konuşuyorsun! Rica ederim sus...”

Ve ağlamaya başlayacakmış gibi mavi gözlerini küçülterek ince kaşlarını çattı. Darıldığını, canını sıkıt-ğımı anladım. Fakat niçin darılıyordu... Bunu soracak-tım. Bana vakit bırakmadı. Mavi ve yorgun gözlerini,

gayri ihtiyari: bilinçli olmayarak, ister istemez.

cazibeyi umumiye: genel çekim kanunu.

asla unutamayacağım elemli ve hüzünlü bir söyleyişler, tabağımın içindeki elma kabuklarına dikerek,

“Zavallı aşk!” dedi, “ben Madam Amade’nin sofrasında ilk defa birbirimizi gördüğümüz akşam verdiğin elmayı, o elmayı verirken eğilerek o kadar heyecan ve duygusallıkla bana fısıldadığın Muse’nin şiirini hatırlayacaksın sanıyordum. Fakat heyhat...”

KURBAĞA DUASI

Taşra âlemi... Yani İstanbul'un dışında geçen hayat, ne hoştur! Bunu ancak yaşayan bilir. Bir taraftan eşraf, ulema filan! Öbür taraftan memurlar, subaylar, öğretmenler... Sonra kasabanın çift, çubuk sahibi yerli ahalisi... Her sınıfın, her zümrenin ayrı kahvesi, ayrı eğlencesi, ayrı zevki vardır. "sınıfların orta yerinde duran" denilebilecek yegâne adam kazanın belediye doktorudur. O daima herkesle konuşur, düşer kalkar. Muallimlerin, memurların, zabitlerin oturdukları kahvelere girer. Eczane ise eşrafın kulübüdür. Büyük rütbeli memurlar da oraya uğrarlar. Avukat yazıhaneleri de bir dereceye kadar eczaneye benzer.

Hâsılı taşra, başlı başına gayet hoş bir âlemdir.

Yedi, sekiz, belki dokuz sene oluyor, ben de İstanbul'a pek uzak olmayan bir kasabada idâdi muallimi idim. Başlı başına bir âlem olan taşrada, mektep de, başka bir âlemdir. Âdeta âlem içinde bir âlemdir! Programları, gayeleri, birbirine zıt, dört beş mektebin yetiştirdiği yaşlı, genç, zeki, budala, zevzek, suskun yirmi muhtelif adam: Müdür, muavin, muallimler, muinler... İdare memurları... Evvel zamandan kalma, hani o bir taraftan güneş batarken öbür tarafından doğan eski kocaman imparatorluğumuzun en uzak köşelerinden gelme yatılı talebe... Her ırktan, her cinsten -lisanslarından başka hiçbir şeyleri Türkleşmemiş- bir sürü çocuk... Fakat, bu kadar bariz tezatlar arasında o ne samimi ahenkti! Mutaassıplar, mürteciler, liberaller, sonra hiçbir muayyen mesleği, meşrebi olmayanlar birbirleriyle kardeş gibi geçinirlerdi. Bir Matematik muallimi vardı ki, aşırı derecede açık fikirliydi. Tabiat muallimi hepimize kara cahil nazarıyla bakıp için için acıyan ciddi bir gençti. Ben Edebiyat muallimi idim. Fransızca muallimi bir Yahudi idi. Nöbetçi olduğu vakitler, gece müzakeresinde, çocukların kendisine sorduğu lügatları Latin harfleriyle cep defterciğine yazar, ertesi günü manalarını benden sorardı. Bir kere "cezbe-i rahman"ın ne demek olduğunu zavallıya sormuşlar. İyi anlamamış, defterine "cezve-i rahman" yazmış. Muallimlerin odasında beni tuttu:

muin: yardımcı. / **mutaassıp:** tutucu. / **mürteci:** gerici.
riyaziye: matematik.

“Cezve-i rahman ne demek?” dedi.

“Öyle şey olmaz!” diye güldüm.

Israr etti. Kendisine soran talebeyi buldurdu. Kitabı açtık. Yanlış anladığı meydana çıkınca, bu aramızda bir alay mevzuu oldu. Biçarenin adı “Cezve-i rahman” kaldı, gitti.

Hele müdür... Ben dünyada bu kadar intizamperver, kanunperver, usulperver bir adam görmedim. Bir kere birlikte çalıştıklarının hiçbirisiyle hususi münasebette bulunmaz; mektep heyetinin haricinde, tıpkı bir mitolojik tanrı gibi ayrı yaşardı. Aramızda lakabı “zımmında” idi. Son derece ehemmiyet verdiği meclis günleri, odasında toplandığımız vakit, hiçbirimize laf söyletmez, hepimize “zımmında, zımmında, zımmında” diye ayrı tahriratlar yazdırır, herhangi mesele olsa, aynı kelimelerle, aynı cümlelerin nihayetine mahut “zımmında”yı katarak bir şey kaleme aldırınca “hallettim” sanırdı.

Arkadaşlarımın içinde en sevdiğim ulum-u diniye hocası Bâhir Efendi idi. Medreseden sonra darülfünunu da tamamlamıştı. Yaşı elliye yaklaşıyordu. Fikrinde inatçı, cerbezeli, açık göz, tuhaf, şen bir adamdı. Benimle dostluğuna sebep, terbiye hakkındaki fikirlerimizin bir olmasıydı. Çünkü ben her ne kadar milliyetperver bir liberal isem de, “terbiye”nin daima “muhafazakârane” olması lazım geldiği kanısındayım. İctimaî inkılabın yeri mektep değil hayattır. Muallimlerin

...perver: sever. / İctimaî: toplumsal.

ulum-u diniye: din bilimleri.

vazifesi çocuklara, eski hayatın terbiyesini kavratmaktadır. O da işte benim gibi düşündüğü için, meclislerde ikimiz taraftarlarımızla bir kuvvet teşkil eder, liberallere, yani çağdaş terbiye taraftarlarına ağız açtırmazdık. Bâhir Hocanın en tutkun olduğum şeyleri canlılığı ile "mebni-aleyh, mebni-bih, mebni-leh" gibi tabirleri idi. Kavga eder gibi konuşur, kelimelerine sanki yumruk şeklinde vücutlar vermek istiyormuş gibi sağ kolunu - bir karagöz çevikliğiyle- sallardı. Kusuru yalnız nargilesiydi. Buna o kadar müptela idi ki, kahvede, mektepte, günde on tane içmeden yapamazdı. Nargile bu... cigara filan gibi bir şey değil. Havaleli... Müdürden, müfettişlerden gizlemek lazım... Bir gün kahvemizde oturmuş portatif bir nargile şekli düşünüyorduk. Mesele içildikten sonra üzeri çıkarıldı mı, sürahiye benze-sin, lüle cebe girebilsin...

Bâhir Hoca,

"Ya marpuç?" diyordu.

"Cübbenin altına, beline sararsın."

"Kırılır."

"Fesinin içine çörekle..."

"Sığmaz..."

.....

Böyle konuşurken içeri, belediye doktorunun girdiğini gördük. Bizim yanımıza geldi. Selamlaştık. Oturdu. Cuma günü Bektaşî tekkesine gideceklermiş. Kuzu, saz, biraz da mey varmış. Bizi de davet etti.

Ben,

“Gidemeyiz!...” dedim.

Biz muallimdik. Öyle sazlı, sözlü, içkili meclislere giremezdik. Doktor ısrar etti: “Siz içmezsiniz. Kulaklarınızı tıkarsınız. Gözlerinizi bağlarsınız” diyordu. Zaten arkadaşlardan birkaçı razı olmuş...

Bâhir Hoca,

“Nargilemi götürürseniz gelirim...” dedi.

Doktor,

“Götürürüz. Hem vallahi ben götürürüm, hocama!” diye yemini bastı.

Ne şen, ne babayani bir delikanlıydı. Âdeta kasabanın canlı bir neşesiydi. Hastalar ilacından ziyade sözlerinden şifa bulurlardı.

Cuma günü cümbür cemaat Bektaşî tekkesine gittik. Burası eski mutlu zamanlardan taptaze kalmış bir cennetin hayaline benziyordu. Sanki tarih denen fırtınanın rüzgârları bu asırlık çınar ağaçlarının arasından, beyaz münzevî binanın sakin çatısı üstünden hiç geçmemişti. Etrafta setleri olmasa tabii bir göl sanılacak derecede büyük havuz, zümrüt gölgeler içinde, nilüfer rüyalar açmış, uyuyordu. Dervişlerin yaydığı hasırlara yan geldik. Telgrafçı udunu, tapu memuru kanununu aldı. Kemancı Aleko da gelmişti. Saz başladı. Doktor, “Sâki benim!” diye herkese sunuyor, Bâhir Hoca'nın

münzevî: tek başına dinlenmeye çekilmiş, inzivaya çekilmiş, toplumdan uzaklaşmış.

önünde dikilip kalıyordu.

“İşte benim nargilem var...”

“Bir yudum?...”

“Ömrümde bir katre ağzıma almamışım.”

“Bir yudum al gargara et, sonra tükür.”

“Ne faide?”

“Vallahi kokusu giderilmiştir.”

.....

Bâhir Hoca, bu gibi meclislerde kara mutaassıp görünmek istemezdi. Ağzına bir kadeh rakı aldı. Fakat doktor hocayı gıdıkladı. Birkaç damla yutturdu. Yuttuğunu inkâr etmekle beraber, bu birkaç damla ona birkaç küp neşesi verdi. Gülüyorduk. Eğleniyorduk. Fakat kafamız kazan gibiydi! Bu yeşil cennette ardı arası kesilmez bir cehennem gürültüsü vardı: Kocaman havuzun içinde belki bir milyon kurbağa... Avazları çıktığı kadar haykırıyorlardı. O kadar ki, âdeta birbirimizin söylediğini işitemiyorduk.

Doktor,

“Vay anasını!...” dedi. “Bunları nasıl susturmalı? Kulaklarımız patlayacak.”

Dervişler,

“Ne yapsanız susturamazsınız...” diyorlardı.

Bâhir Hoca'dan maada hepimiz kalktık. Çünkü dayanılacak gürültü değildi. Taş, toprak, elimize ne geçtiyse havuza atmaya başladık. Kurbağalar bu tecaüzümüzden hiddetlenmiş gibi daha beter bağrıışmaya koyuldular. Doktor, gazeteler tutuşturdu, korkup kaçsınlar diye üzerlerine attı. Hayır, hayır... Ne yapsak susmuyorlar, daha ziyade azıtıyorlardı. Sazı duymak

mümkün değildi. İçimizden birisi.

“Buradan kaçmaktan başka çare yok!” dedi.

“Nereye gidelim?”

“Havuzun uzağında bir yere...”

Biz böyle taşınma müzakeresi ederken nargilesinin başında unuttuğumuz Bâhir Hoca'nın,

“İstersem, ben onları bir anda sustururum...” dediğini işittik.

“Nasıl!..”

“Bir nefes ederim.”

“Ey?..”

“Hemen susarlar.”

Gürültüden neşemiz kaçmışken, hepimiz yine güldük. Doktor,

“Bu kurbağalar yarım baş ağrısı değil ki, bir nefeste dursunlar” diyordu; “bunlar baş belası!”

Fakat Bâhir Hoca yine hiddetlenmiş bir karagöz atılganlığı ile yumruğunu sallıyor, hepimizin itikatsızlığına sövüp sayıyordu. Onun bağırtısı bir taraftan, bir milyon kurbağanın kopardığı kıyamet bir taraftan... Hâsılı bir curcunadır gidiyordu. Meclisin neşesi kalmamıştı. Bâhir Hoca,

“Herkes yerine otursun” dedi, “ben havuzun kenarına gideyim, nefes edeyim. Susmazlarsa yüzüme tükürün...”

“Haydi, haydi öyleyse, Hoca!..”

...

İnanmıyorduk, lakin “bir olay çıkar” ümidiyle yerlerimize oturduk. Hoca kalktı. Nargilesini eline aldı. Havuzun kenarına gitti. Arkasını bizden tarafa çevir-

mişti. Sulara doğru üfürdüğünü gördük. Bir dakika geçmedi. Kurbağalar birdenbire susmuşlardı. Koca havuzdan bir çıt bile çıkmıyordu. Şaşırmiştık. O, yumruğunu sıkarak muzafferane döndü, geldi.

“Ne yaptın Allah aşkına!” diyenlere,

“Görmediniz mi? Gözlerinize de mi itimadınız yok? Nefes ettim” cevabını verdi.

Yarım saat geçince kurbağalar yine ötmeye başladılar. Artık korkmuyorduk. Bâhir Hoca kalkıp havuzun kenarına gidiyor, bir nefeste yine hepsini susturuyordu. Giderken sevgili nargilesini, “sarhoşsunuz, kırsınız!” diye bizim yanımızda bırakmıyordu. Akşama kadar eğlendik. Bâhir Hocanın nefesine Kemancı Aleko bile inandı. Doktor inanmıyor, fakat gözüyle gördüğü neticeyi de inkâr etmek cesaretini gösteremiyordu. Yerli memurlar hayretten rakıya bile devam edememişlerdi. Bektaşî dervişleri dalgın dalgın, nefes sahibine bakıyorlar, kim bilir akıllarından neler geçiriyorlardı.

Ertesi akşam, kahvede Bâhir Hoca ile yan yana oturmuş, İstanbul gazetelerini okuyorduk. Ben okuduğumu anlamıyor, onun Bektaşî tekkesinde kumanda verir gibi kurbağaları nasıl susturduğunu düşünüyordum. Doğrudan doğruya kendisine sorsam, eminim ki, yine, “Gözlerine de mi itikadın yok! Nefes ettim, kör müydün?” diyecek, beni de kurbağalar gibi susturacaktı. Fakat ben enayi değildim. Ona zihnen, ilmî bir pusu kurdum. Evvela gazeteleri bıraktırdım. Gayet tatlı bir ruhiyat bahsi açtım. Böyle şeylere çok meraklıydı. Hayvanlarda ruh olmadığını, mahlukatın maneviyet haricinde tıpkı bitkiler gibi yaşadıklarını anlatıyordum.

“Ben de bu fikirdeyim” dedi.

“Hayır, yalan söylüyorsun” dedim.

“Vallahi...”

“Hayır, yalan...”

“Ne biliyorsun?”

“Çünkü sen kurbağalara nefes ettin. Demek ki hayvanların maneviyet haricinde yaşadıklarını bilmiyorsun.”

Kollarını masanın üzerinden çekti. Arkasına dayandı, durdu. Gözlerime dik dik baktı. Aşağı tükürse sakalı, yukarı tükürse bıyığı idi. Öyle bir vaziyete sokmuştum ki... Kalın kaşlarını çattı,

“Ben kurbağalara nefes etmedim!” dedi.

“Ya nasıl susturdun onları?”

...

Ağzını açamıyordu. Fena sıkışmıştı. Aklısına, ya cahilliği kabul edecek, ya hakikati söyleyecekti.

“Söyle öyleyse, ne yaptın da, kurbağalar sustular?”

“Şey, canım... Budala mısın? Nefes filan olur mu?.. Şey ettim...”

“Ne ettin?..”

“Nargilenin marpucunu sarkıttım.”

“Ey?..”

“Kurbağalar onu yılan sandılar. Hemen dibe kaçtılar.”

... Fakat taşra hayatının bir vasfı da sır saklamaktır.

Bâhir Hoca,

“Saf adamların itikatlarını bozmamalı. Onlara ilmi hakikatlerin lüzumu yok. Sakın marpucu kurbağalara gösterdiğimi kimseye söyleme! Varsın, nefes ettim diye bilsinler!” dedi.

Ben, bu sırrı ağızımdan hiç kaçırmadım. Bütün kasaba halkı hocanın nefes kerametini işitti. Hatta Bektaşiler de buna şahitti. Doktorun bile şüpheleri yavaş yavaş gevşedi, eridi. Bâhir Hocanın bir üfürüşte kurbağaları susturduğundan bahsolunduğu vakit, zavallı, boynunu büküp,

“Dünyada ne kadar meçhul var. İlmimiz bu meçhulün yüz milyonda biri bile değil!..” der, o her vakitki şuh kahkahasını atamazdı.

ÖMER SEYFETTİN

Bütün

2

Hikayeleri